Svensk rättspraxis i associationsrätt 2001–2010

Av jur.dr Jessica Östberg

Innehållsförteckning

1 Aktiebolag
1.1 Aktierna
1.1.1 Godtrosförvärv av aktier
1.1.2 Likhetsprincipen och generalklausulen
1.2 Företrädarskap och kompetensöverskridande
1.2.1 Företrädarskap
1.2.2 Verkställande direktörens behörighet
1.3 Ökning av aktiekapitalet
1.3.1 Ogiltighet vid aktieteckning
1.4 Inlösen av minoritetsaktier
1.4.1 Delgivning av skiljedom
1.5 Likvidation och konkurs
1.5.1 Upplöst bolags partshabilitet
1.5.2 Upphävande av likvidationsbeslut
1.5.3 Tidpunkten för likvidationsärendets avslutande
1.5.4 Likvidation efter bolagets upplösning
1.5.5 Behörighet att ansöka om konkurs
1.5.6 Förmånsrätt i konkurs för revisionsfordran
1.6 Personligt betalningsansvar i anledning av kapitalbrist
1.6.1 Rättelse under löpande ansvarsperiod
1.6.2 Om betydelsen av utebliven revisorsgranskning
1.6.3 Accessorisk eller självständig preskription av medansvar
1.6.4 Bevisbörda i mål om kapitalbrist
1.6.5 Regressrätt gentemot annan styrelseledamot
1.7 Skadestånd
1.7.1 Partsställning vid minoritetstalan
1.7.2 Om materiell processledning och tillämpningen av 29 kap. 7 § aktiebolagslagen
1.7.3 Om jämkning på grund av medvållande på bolagets sida
1.7.4 Skadestånd enligt skadeståndslagen
1.8 Straff enligt aktiebolagslagens bestämmelser
1.8.1 Straffmätning vid brott mot låneförbudet

2 Personbolagen
2.1 Om förekomsten av bolagsförhållande
2.2 Bolagsmännens inbördes rättigheter och skyldigheter
2.2.1 Om innebörden av begreppet ”förvaltningen” av bolagets angelägenheter
2.2.2 Om värdering av bolagsmans andel
2.3 Bolagets och bolagsmännens förhållande till tredje man
2.3.1 Accessorisk eller särskild preskription efter bolagsmans utträde
2.4 Likvidation och upplösning samt uteslutning av bolagsman

2.4.1 Begreppet viktig grund enligt 2 kap. 25 § handelsbolagslagen
2.4.2 Om andelsinnehavares ställning
2.4.3 Rätt till uteslutning av bolagsman
2.4.4 Formkravet vid bolagsskifte
2.4.5 Skiljeklausuls tillämplighet vid prövning av fråga om grund för likvidation
2.4.6 Om upplösning av partrederi och om behörighet att företräda upplöst partrederi i domstol

3 Ekonomiska föreningar, inklusive bostadsrättsföreningar och samfällighetsföreningar
3.1 Ekonomiska föreningar
3.1.1 Rätt till förtida utträde och kompetensöverskridande
3.2 Bostadsrättsföreningar
3.2.1 Hyresnämndens prövning av giltighet av stadgebestämmelse
3.2.2 Om godkännande av ändringar och förändring av liten betydelse med mera
3.2.3 Likhetsprincipen och generalklausulen
3.2.4 Klander av stämmobeslut
3.3 Samfällighetsföreningar
3.3.1 Samfällighetsföreningens ändamål
3.3.2 Medlems röstetal vid fråga av ekonomisk betydelse
3.3.3 Kompetensöverskridande
3.3.4 Klander av stämmobeslut med mera

4 Ideella föreningar
4.1 Kompetensöverskridande
4.1.1 Styrelsens befogenhetsöverskridande
4.2 Likvidation och konkurs
4.2.1 Kallelse på okända borgenärer

5 Stiftelser
5.1 Talerätt för stiftelse under bildande
5.2 Om äganderätt till prästlönetillgång samt om dess rättssubjektivitet

6 Övrigt
6.1 Dold samäganderätt
6.2 ”Tyst” ratihabition
6.3 Näringsförbud
6.4 Överklagande av beslut om förordnande av syssloman
6.5 Preskription
6.6 Delgivning med bolagets revisor
6.7 Sakrättsligt skydd vid inkråmsöverlåtelse mellan bolag med samma ställföreträdare
6.8 Förvärv av hyresfastighet genom fusion
6.9 Behörighet att överklaga konkursbeslut

Inledning

Den första översikten över svensk rättspraxis i bolags- och föreningsrätt publicerades av SvJT 1937.[1] Den var författad av professor Håkan Nial och ingick i rättsfallsöversikten över svensk obligationsrätt avseende åren 1931–1935. Den första separata översikten över praxis i bolags- och föreningsrätt med Håkan Nial som författare publicerades 1945[2] och den omfattade åren 1941–1943. Därefter författade Håkan Nial rättsfallsöversikter i ämnet under ytterligare ca fyrtio år. Den sista publicerades i SvJT 1983.[3] Uppdraget att författa rättsfallsöversikt i associationsrätt övergick sedermera till professor Carl Hemström, som författade en rättsfallsöversikt omfattande åren 1980–2000.[4] Den nu föreliggande rättsfallsöversikten omfattar åren 2001–2010. Nuvarande plan är att en översikt avseende åren 2011–2020 kommer att publiceras under 2021. Med tanke på Högsta domstolens (i det följande ”HD”) aktivitet på främst bolagsrättens område under denna senare period kan den översikten förväntas bli än mer omfattande. I syfte att begränsa denna översikts omfång har jag gjort vissa avgränsningar. Översikten omfattar rättsfall från HD och hovrättspraxis som har publicerats i Rättsfall från hovrätterna (i det följande ”RH”). Även om sistnämnda rättsfall inte utgör prejudikat har jag valt att inkludera dem främst som en illustration av hur hovrätten har tillämpat och bedömt en viss fråga. I detta syfte har jag även inkluderat några få opublicerade hovrättsavgöranden som jag tagit del av och som jag bedömt vara av visst intresse. Jag har valt att enbart referera rättsfall som rör central associationsrätt och därmed inte sådana som hör till andra rättsområden såsom till exempel straffrätt, fastighetsrätt, skadeståndsrätt, insolvensrätt eller arbetsrätt, även om något rättsfall som gränsar till eller delvis rör sådana områden har inkluderats. De behandlade rättsfallen har systematiserats och sammanfattats. Vidlyftiga domskäl har redovisats närmare i de fall där jag har bedömt dem vara av mer principiell betydelse eller intressanta av annat skäl. I den mån jag funnit det befogat har rättsfallen kommenterats kort, ibland med litteraturhänvisningar. Någon mer djuplodande analys är det dock av förklarliga skäl inte fråga om. Hänvisningar till andra rättsfall som behandlar liknande fall har inkluderats, även om sådana hänvisningar inte kan garanteras vara fullständiga.

1 Aktiebolag

1.1 Aktierna

1.1.1 Godtrosförvärv av aktier

I rättsfallet *RH 2004:77* behandlades främst frågan om godtrosförvärv av aktier. Ett aktiebolag hade sålt aktier i ett annat bolag, trots att aktierna ägdes av en annan person. Aktiebreven var sedan länge för-

[1] SvJT 1937 s. 471.
[2] SvJT 1945 s. 267.
[3] SvJT 1983 s. 617.
[4] SvJT 2005 s. 18.

svunna och ett dödningsförfarande pågick. Frågan var om köparen hade gjort ett godtrosförvärv, trots att aktiebreven inte hade traderats. Hovrätten redogjorde först för bestämmelserna om godtrosförvärv vid försäljning av aktier i 3 kap. 6 § 1975 års aktiebolagslag (1975:1385)[5] med hänvisningar till 13, 14 och 22 §§ skuldebrevslagen (1936:81). Det noterades att det av dessa bestämmelser följer att ett par allmänna förutsättningar måste vara uppfyllda för att ett godtrosförvärv av aktier vid en försäljning ska kunna uppkomma: (i) säljaren ska ha formell legitimation, innebärande att säljaren, enligt bolagets påskrift på de relevanta aktiebreven, i aktieboken ska vara införd som ägare till aktierna, (ii) säljaren ska ha aktiebreven i sin besittning och (iii) aktiebreven ska traderas till köparen. Ett annat krav är att köparen inte kände till att säljaren saknade rätt att överlåta aktierna och att säljaren inte heller åsidosatte den aktsamhet som efter omständigheterna skäligen bort iakttas. Det konstaterades att de uppställda reglerna främst motiveras av intresset för tryggheten i omsättningen. Mot bakgrund av att aktiebreven var förkomna och därmed inte hade traderats ansågs ett godtrosförvärv inte ha uppkommit.

1.1.2 Likhetsprincipen och generalklausulen

I *Svea hovrätts dom den 8 maj 2007 i mål T 1438-05* prövades frågan om tillämpning av den så kallade generalklausulen i 9 kap. 37 § 1975 års aktiebolagslag[6] i samband med en företrädesemission. Enligt generalklausulen får bolagsstämman inte fatta beslut som är ägnat att ge en aktieägare eller annan en otillbörlig fördel till nackdel för bolaget eller annan aktieägare.[7] Otillbörlighetskravet innebär att bestämmelsen ska tillämpas med viss försiktighet.[8] Det i målet aktuella bolaget hade tre aktieägare som alla ägde en tredjedel var av aktierna. På en bolagsstämma fattades beslut om en nyemission med företrädesrätt för aktieägarna, innebärande att för varje aktie i bolaget skulle tre nya aktier få tecknas och det till en mycket förmånlig teckningskurs. En av aktieägarna klandrade stämmobeslutet på den grunden att det stred mot generalklausulen. Aktieägaren hänvisade till att hon inte hade möjlighet att delta i emissionen på grund av sin dåliga ekonomi, vilket de övriga, kapitalstarka ägarna kände till. Till följd härav skulle hon drabbas av en kraftig utspädning av sitt ägande, så till den grad att

[5] Motsvarande bestämmelse finns nu i 6 kap. 8 § aktiebolagslagen (2005:551).
[6] Motsvarande bestämmelse finns nu i 7 kap. 47 § aktiebolagslagen.
[7] Generalklausulen har aktualiserats i bland annat följande rättsfall: AD132/1994, NJA 2000 s. 404, Göta hovrätts dom den 5 februari 2009 i mål nr T 2031-08, Göta hovrätts dom den 1 december 2009 i mål nr T 841-09, Svea hovrätts dom den 23 juni 2011 i mål T 10335-09, Hovrätten över Skåne och Blekinge dom den 28 juli 2011 i mål T 2266-10, Svea hovrätts dom den 7 februari 2012 i mål T 10082-10, NJA 2013 s. 1250 och Svea hovrätts dom den 23 juni 2015 i mål T 6909-14. Generalklausulen aktualiserades även i Svea hovrätts dom den 3 april 2014 i mål T 7573-13, men frågan gällde där en förenings skadeståndsansvar gentemot en medlem.
[8] Se till exempel NJA 2013 s. 1250 och Östberg, J., Styrelseledamöters lojalitetsplikt: särskilt om förbudet att utnyttja affärsmöjligheter, Ak. Avh., Stockholm 2016, s. 239 ff.

hon efter emissionen skulle inneha mindre än tio procent av aktierna i bolaget. Emissionens enda syfte var enligt henne att spä ut hennes ägarandel i bolaget. Hovrätten kom fram till att utrymmet för att tillämpa generalklausulen i samband med företrädesemissioner är mycket begränsat. Domstolen ansåg det inte styrkt att emissionen skulle ge de två kapitalstarka ägarna otillbörliga fördelar till nackdel för minoritetsägaren.[9] Minoritetsägaren lyckades således inte motbevisa påståendet att nyemissionen skulle leda till ekonomiska fördelar för bolaget. Situationen i det i målet aktuella bolaget torde inte vara alldeles ovanlig. Som framgår av rättsfallet innebär otillbörlighetsrekvisitet att det normalt bör vara mycket svårt att vinna framgång med en talan som rör brott mot generalklausulen i samband med en företrädesemission, eftersom det ofta torde vara svårt att motbevisa ett påstående om att bolaget har ett kapitalbehov. Bolaget behöver ju inte ha en ansträngd finansiell ställning för att ha ett kapitalbehov. Ett kapitalbehov kan istället motiveras av en planerad expansion av verksamheten, eller ett ökat investeringsbehov. För det fall en minoritetsägare emellertid (mot förmodan) kan bevisa att något kapitalbehov inte alls föreligger, utan att det enda syftet med en nyemission verkligen är att spä ut en eller vissa ägares andelar, bör dock generalklausulen kunna tillämpas.

1.2 Företrädarskap och kompetensöverskridande

1.2.1 Företrädarskap

Av 8 kap. 35 § första stycket aktiebolagslagen framgår att styrelsen företräder bolaget och tecknar dess firma. Det krävs inte att en fulltalig styrelse företräder bolaget, utan tillräckligt är att en beslutande eller en beslutför styrelse företräder bolaget.[10] En beslutför styrelse är således en behörig ställföreträdare för bolaget.[11] Av 8 kap. 21 § första stycket aktiebolagslagen följer att styrelsen är beslutför om mer än hälften av samtliga ledamöter är närvarande, om inte ett högre antal anges i bolagsordningen. Som styrelsens beslut gäller enligt 22 § samma kapitel den mening som mer än hälften av de närvarande rös-

[9] Jfr Göta hovrätts dom den 5 februari 2009 i mål T 2031-08, där domstolen kom fram till att ett beslut om riktad nyemission stred mot generalklausulen. Hovrätten konstaterade att beslutet fattats i ett läge där en minoritet med mer än tio procent av aktierna tagit initiativ till åtgärder för särskild granskning och att nyemissionen skulle leda till att minoriteten hamnade under tio procent. Beslutet ansågs därmed inte vara motiverat av affärsmässiga skäl, utan ansågs istället bära drag av maktmissbruk.

[10] Se till exempel Åhman, O., Styrelsen som aktiebolagets ställföreträdare inför domstol, Festskrift till Stefan Lindskog, Stockholm 2018, s. 850 f. och Andersson, S., med flera, Aktiebolagslagen, en kommentar, Zeteo 2019-07-30, kommentaren till 8 kap. 35 § punkten 2.

[11] Se till exempel NJA 1906 s. 423 och NJA 1906 s. 505. I rättsfallet NJA 1997 s. 168 uppkom fråga om två enskilda styrelseledamöter i ett bolag hade rätt att i eget namn överklaga ett konkursbeslut. HD konstaterade att styrelseledamöterna saknade behörighet därtill. Av rättsfallet NJA 1995 s. 437 framgår att en ensam firmatecknare har samma behörighet som styrelsen att företräda bolaget gentemot tredje man.

tar för eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder, förutsatt att inte bolagsordningen föreskriver särskild röstmajoritet. Under vissa förutsättningar räcker det att en beslutande styrelse företräder bolaget. De styrelseledamöter i en beslutför styrelse som har fattat ett beslut med iakttagande av aktiebolagslagens regler för beslutsfattande har således också rätt att företräda bolaget i frågan.[12] I rättsfallet *NJA 2005 s. 729*, som rörde överklagande av konkursbeslut, tog HD dock saken ett steg längre. I det fallet var omständigheterna som följer. Av registerutdrag framgick att styrelsen för det aktuella bolaget skulle bestå av två ledamöter och en suppleant. Vid överklagande av ett konkursbeslut bestod styrelsen emellertid endast av en ordinarie ledamot, M.D., som även var ordförande, och en suppleant. HD konstaterade att för styrelsebeslut fordrades såväl den ordinarie ledamotens som den inträdande suppleantens närvaro, men då M.D. i egenskap av ordförande hade utslagsröst ansågs M.D. ha varit behörig att företräda bolaget i samband med överklagandet. Bolagets överklagande skulle därmed enligt HD ha prövats av hovrätten. HD synes således ha likställt ett agerande av ordföranden i en styrelse med två personer med att en beslutför (eller en beslutande) styrelse företrätt bolaget. I enlighet med vad som anförts ovan kan dock ifrågasättas om det inte borde ha uppställts ett krav på att domstolen borde ha förelagt ordföranden att styrka sin behörighet att företräda bolaget genom att förete ett styrelseprotokoll, av vilket framgick att ett möte avhållits där de båda styrelseledamöterna (ordföranden och suppleanten) närvarat. Även om ordföranden i kraft av sin utslagsröst hade majoritet i styrelsen fanns det nämligen inget som visade att frågan hade behandlats av en beslutför styrelse.[13] Domslutet får anses pragmatiskt och det är osäkert hur långt prejudikatvärdet sträcker sig. Sannolikt bör det inte utsträckas till fall där styrelsen består av ett högre jämnt antal ledamöter än två.[14]

Rättsfallet *RH 2004:33* rörde frågan om rätten för den enda styrelseledamoten att företräda ett aktiebolag när posten som suppleant var vakant. Hovrätten konstaterade inledningsvis att det av utdrag ur aktiebolagsregistret framgick att bolagets styrelse skulle bestå av en styrelseledamot och en suppleant, men att suppleanten hade avgått. Det noterades också att en styrelseledamot var registrerad och att firman tecknades av styrelsen enligt uppgift ur aktiebolagsregistret. Med hänvisning till bestämmelserna i 8 kap. 12 och 18 §§ 1975 års aktiebolags-

[12] Se till exempel Andersson med flera, Aktiebolagslagen, en kommentar, Zeteo 2019-07-30, kommentaren till 8 kap. 35 § punkten 2 med vidare hänvisningar.
[13] I rättsfallen NJA 1994 s. 664 I och II ansågs dock en suppleant ha inträtt som ställföreträdare när bolaget saknade ordinarie styrelseledamot respektive denne hade blivit obehörig.
[14] Se Åhman, Styrelsen som aktiebolagets ställföreträdare inför domstol, s. 852. Rättsfallet har även kritiserats av Stattin, D., Om bolagsföreträdares befogenhetsöverskridande, Uppsala 2007, s. 43 ff. Konkursförvaltare i moderbolag kan inte företräda dotterbolag inför domstol enligt RH 1992:41. Se även RH 1997:88.

lag[15] kom hovrätten fram till att styrelsen med den enda styrelseledamoten var beslutför och bolagets behörige ställföreträdare fram till nästa ordinarie stämma. Styrelseledamoten hade därför rätt att företräda bolaget vid ansökan om bolagets försättande i konkurs. Så länge bolaget företräds av en beslutför styrelse saknar det således enligt hovrätten i fråga om rätten att företräda bolaget betydelse att det i styrelsen saknas i lag eller bolagsordningen föreskrivet antal suppleanter, ett ställningstagande som sedermera bekräftades av HD i NJA 2015 s. 312. En annan sak är att suppleanter naturligtvis måste utses på bolagsstämma framdeles enligt vad som föreskrivs i 8 kap. 15 § aktiebolagslagen.[16]

I rättsfallet *NJA 2008 s. 796* prövades fråga om betydelsen av fel och brister vid styrelseval och om en ensam styrelseledamot var behörig att företräda ett bolag i samband med väckande av talan. Svarandena invände i målet att det inte hade hållits någon bolagsstämma och att det under alla förhållanden hade förekommit sådana fel eller brister vid styrelsevalet att styrelseledamoten inte var behörig att företräda bolaget. Av intresse är främst vissa uttalanden som HD gjorde angående verkan av om fel eller brister vid beslutet att utse en person till styrelseledamot. Inledningsvis konstaterade HD att frågan om en uppgiven ställföreträdare för ett bolag är behörig att väcka talan är en processförutsättning som ska utredas av domstolen samt att så normalt sker genom ingivande av registreringsbevis. Vidare framhölls att domstolen bör kunna utgå ifrån att en registrerad uppgift är korrekt, såvida det inte finns särskilda skäl att ifrågasätta den. En motparts påstående om fel eller brister vid beslutet att utse den registrerade personen kan domstolen därför normalt bortse ifrån, förutsatt att det inte anförs något skäl för att beslutets riktighet kan ifrågasättas. Om sådana skäl anförs bryts enligt HD presumtionen, vilket innebär att en materiell prövning måste företas. Enligt HD kan utredningen normalt begränsas till vad svaranden och den uppgivne ställföreträdaren har åberopat i målet. HD konstaterade vidare att en vald styrelse är, trots förekomsten av klanderbara fel eller brister i samband med valet, behörig att i viss utsträckning företräda bolaget fram till den tidpunkt då en domstol undanröjt valet genom lagakraftvunnen dom, eller dessförinnan inhiberat stämmans val. Beslutet ska alltså inte ges tillbakaverkande effekt med följden att av styrelsen fattade beslut saknar all verkan. Vid sådana fel som medför att beslutet är en nullitet bör däremot valet enligt HD anses från början overksamt. Detta hindrar dock enligt HD inte att det i vissa fall, nämligen om en åtgärd ”har varit av stor betydelse och behövts för att säkerställa bolagets intresse”, kan tänkas att den bristfälligt valda ”styrelsen” bör anses ha varit behörig att vidta viss åtgärd. Härefter erinrade HD om att en sammankomst mellan till exempel aktieägare tillhörande en viss aktieägargrupp som

[15] Motsvarande bestämmelser finns i 8 kap. 15 respektive 21 §§ aktiebolagslagen.
[16] Se för närliggande frågor NJA 1994 s. 664 I och II och RH 1997:88.

äger rum utan att alla aktieägare har kallats, inte är en bolagsstämma och att vid sammankomsten fattade beslut därmed inte heller är bolagsstämmobeslut och detta även om de har betecknats så i ett protokoll. HD sammanfattade härefter det sätt varpå prövningen av i målet aktuella frågor bör göras enligt följande. För det fall svaranden har invänt att val inte har skett på en sammankomst som utgör bolagsstämma måste domstolen först pröva den frågan. Om domstolen därvid kommer fram till att någon bolagsstämma inte har ägt rum saknar valet all verkan, vilket innebär att en som styrelseledamot registrerad person inte är behörig att företräda bolaget. Om det istället fastställs att valet har skett på en bolagsstämma måste det prövas om det förekommit fel eller brist vid styrelsevalet. Om det därvid konstateras att fel eller brist har förekommit måste det prövas om vederbörande trots detta kan anses vara styrelseledamot, med verkan att vederbörande är behörig att företräda bolaget i rättegången. Vid den bedömningen ska enligt HD beaktas såväl felets karaktär och dess inverkan på styrelsevalet som bolagets intresse av att utan uppskov kunna driva rättegången.[17] HD konstaterade härefter att vad svarandena invänt om att det inte hade hållits någon bolagsstämma och att det under alla förhållanden förekommit fel eller brister innebärande att styrelseledamoten inte var behörig att företräda bolaget i målet inte kunde avfärdas som ogrundade. Målet återförvisades därför till tingsrätten för fortsatt handläggning. Justitierådet Moore var skiljaktig.[18] Rättsfallets största betydelse ligger enligt min mening i klargörandet av dels vilken verkan klanderbara tillsättningsbeslut respektive nulliteter har i fråga om åtgärder som den felaktigt tillsatta styrelsen har vidtagit fram till den tidpunkt då beslutet undanröjs eller inhiberas, dels det sätt varpå domstolarna bör pröva frågor som de aktuella.

I *RH 2009:92* uppkom fråga om två personer som gett ett ombud i uppdrag att överklaga en konkursansökan var behöriga ställföreträdare för bolaget. I det aktuella målet hade kallelse till en bolagsstämma skett per telefon samma dag som stämman ägde rum. Tre av aktieägarna kallades inte och var inte heller närvarande. Beslutet vid sammankomsten att välja ny styrelse ansågs inte utgöra ett bolagsstämmobeslut, varför de valda ledamöterna inte hade någon rätt att företräda bolaget. På grund av brister i kallelseförfarandet till en senare bolagsstämma gav inte heller det styrelsevalet någon rätt för de valda ledamöterna att företräda bolaget.

Överklagandet hade därmed gjorts med stöd av en fullmakt utfärdad av personer, vilka vid tidpunkten för överklagandet den 28 maj och den 3 juni 2009 inte var behöriga att företräda bolaget. Att bolaget vid en bolagsstämma den 23 juni 2009 utsåg de två personerna till

[17] I rättsfallet NJA 1990 s. 286 fastställde HD att ”ett i behörig ordning justerat protokoll från bolagsstämma äger vitsord i fråga om beslutets innehåll, såvida det ej i särskild rättegång visats att beslutet haft annat innehåll än det protokollförda”.

[18] Frågan om verkan av brister i ett styrelseval och om intervention med mera har också berörts i rättsfallen NJA 1960 s. 52, NJA 1998 s. 419 och NJA 2015 s. 466.

nya behöriga ställföreträdare för bolaget kunde enligt hovrätten inte ge dem rätt att före den tidpunkten agera för bolagets räkning i stället för eller vid sidan av de fram till den 23 juni 2009 behöriga ställföreträdarna. Då ombudet således inte haft något uppdrag av behörig ställföreträdare för bolaget att överklaga konkursbeslutet avvisades överklagandet. Utgången synes ligga väl i linje med HD:s uttalanden i NJA 2008 s. 796, vartill hovrätten för övrigt hänvisade.[19]

1.2.2 Verkställande direktörens behörighet

Enligt 8 kap. 29 § första stycket aktiebolagslagen ska den verkställande direktören ansvara för den löpande förvaltningen enligt styrelsens riktlinjer och anvisningar.[20] Av bestämmelsens andra stycke framgår indirekt att åtgärder av större betydelse eller ovanligt slag inte omfattas av den löpande förvaltningen.[21] I korthet gäller att begreppet ska tolkas mot bakgrund av arten och omfattningen av bolagets verksamhet. Ofta sägs att det som hör till den dagliga driften omfattas av verkställande direktörens behörighet.[22] I *RH 2003:40* prövades frågan om en verkställande direktör var behörig att utfärda rättegångsfullmakt utan bemyndigande från styrelsen. Tingsrätten, i vars bedömning hovrätten instämde, konstaterade att det av propositionen till 8 kap. 25 § 1975 års aktiebolagslag[23] framgår att såvitt angår utfärdande av rättegångsfullmakter får behörigheten i det enskilda fallet bedömas mot bakgrund av tvisteföremålets värde och bolagets verksamhetsföremål. Med hänvisning till tidigare hovrättspraxis konstaterades att det kan finnas verksamheter där indrivning av fordringar utgör en löpande förvaltningsåtgärd.[24] Mot bakgrund av att bolaget i målet hade som verksamhetsföremål att bedriva rekrytering via Internet ansågs väckande av talan dock inte omfattas av den löpande förvaltningen. Utgången i målet är inte ägnad att förvåna, utan illustrerar väl tillämpningen av 8 kap. 29 § aktiebolagslagen. Att väcka talan är för de allra flesta bolag, så även det i målet aktuella bolaget, en åtgärd som är av ovanligt slag. Många gånger är en sådan åtgärd även av större betydelse för bolaget. I de fallen står det klart att åtgärden inte omfattas av den verkställande direktörens behörighet.

[19] Se även NJA 1913 s. 354 och NJA 1993 s. 605.
[20] Motsvarande bestämmelse fanns i 8 kap. 25 § 1975 års aktiebolagslag.
[21] Frågan om innebörden av begreppet löpande förvaltningen och därmed verkställande direktörens behörighet har tidigare prövats av HD i rättsfallen NJA 1958 s. 186, NJA 1968 s. 375, NJA 1995 s. 437 och NJA 1997 s. 168 samt av hovrätten i RH 1995:87.
[22] Se till exempel Åhman, O., Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, Ak. Avh., Uppsala 1997, s. 582 ff. och Andersson med flera, Aktiebolagslagen, en kommentar, Zeteo 2019-07-30, kommentaren till 8 kap. 29 § punkten 1.
[23] Se prop. 1997/98:99 s. 222. Motsvarande bestämmelse finns nu i 8 kap. 29 § aktiebolagslagen.
[24] Se RH 1995:87, som gällde ett mål om avhysning av hyresgäst i ett fastighetsbolag.

1.3 Ökning av aktiekapitalet

1.3.1 Ogiltighet vid aktieteckning

I *RH 2010:66* prövades frågan om ogiltighet vid aktieteckning.[25] En nyemission i ett aktiebolag förföll på grund av att den inte registrerades inom föreskriven tid enligt 4 kap. 12 § första stycket 1975 års aktiebolagslag.[26] Teckningslikviden återbetalades dock inte. Efter omkring sex månader fattade en extra bolagsstämma ett till beslut om nyemission med samma teckningskurs som i den första emissionen. En person som tecknat och betalat aktier vid den första nyemissionen skrev på en teckningslista i tron att den avsåg den första nyemissionen. Den betalning som inkom inom ramen för den första emissionen användes av bolaget för den andra emissionen. En tid efter registreringen av den andra nyemissionen väckte aktietecknaren talan mot bolaget och krävde återbetalning av det belopp som betalades i samband med den första emissionen. En av kärnfrågorna i målet var om aktietecknaren var bunden av aktieteckningen kopplad till den andra, registrerade emissionen, trots villfarelsen. Inledningsvis hänvisade hovrätten till förarbetena till 1975 års aktiebolagslag, där det uttalas att en aktietecknare inte efter bolagets registrering torde kunna åberopa så kallade svaga ogiltighetsgrunder, såsom till exempel tvång, svek och förklaringsmisstag. [27] Däremot skulle enligt förarbetena så kallade starka ogiltighetsgrunder, såsom till exempel omyndighet, råntvång och bristande behörighet kunna åberopas även efter registreringen. Hovrätten citerade härefter ett uttalande av Karlgren i en artikel, där Karlgren framhåller betydelsen av bestämmelserna om ogiltighet vid aktieteckning ur borgenärsskyddssynpunkt.[28] Bland annat konstaterar Karlgren i artikeln att det ur borgenärsskyddssynpunkt skulle vara oacceptabelt om aktietecknare skulle kunna dra sig ur sin investering med hänvisning till att svikliga uppgifter lämnats i till exempel ett prospekt. Till skillnad från tingsrätten ansåg hovrätten med hänvisning till NJA 1918 s. 398 och NJA 1935 s. 270 att aktietecknarens villfarelse inte kunde anses utgöra en stark ogiltighetsgrund. Mot bakgrund av ”de principer som i svensk rätt gäller för aktieteckningar efter det att ett bolag alternativt en kapitalökning i ett redan existerande bolag registrerats hos PRV” ansåg hovrätten att aktieteckningen inte var ogiltig. Hovrätten genomförde således en intresseavvägning mellan investerare (aktietecknare) och borgenärer, varvid borgenärsintresset ansågs väga tyngre i en situation som den aktuella. Rent principiellt finns det nog inte mycket att invända mot hovrättens

[25] Fråga om ogiltighet vid aktieteckning och vissa närliggande frågor aktualiserades även i det så kallade emissionsgarantimålet, NJA 2016 s. 107.
[26] Motsvarande bestämmelser finns nu i 13 kap. 27–30 §§ aktiebolagslagen.
[27] Prop. 1975:103 s. 298.
[28] Se Karlgren, Hj., Några aktierättsliga anteckningar i anledning av ett par rättsfall, SvJT 1938 s. 187 ff., s. 198.

bedömning vad avser frågan om ogiltighet.[29] De skäl som framfördes av Karlgren och som upprepades i förarbetena till 1975 års aktiebolagslag synes äga bäring än idag, även om aktiekapitalets betydelse som borgenärsskydd har minskat något. Det är sålunda rimligt att borgenärer i stor utsträckning kan lita på att det registrerade aktiekapitalet inte betalas tillbaka till ägarna, annat än i särskilda undantagsfall. En annan sak är att aktietecknare kan begära skadestånd från en gärningsman enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207) i den mån rekvisiten för svindleri i 9 kap. 9 § brottsbalken (1962:700) är uppfyllda.[30]

1.4 Inlösen av minoritetsaktier

1.4.1 Delgivning av skiljedom

I rättsfallet *NJA 2001 s. 855* prövades frågan om innebörden av uttrycket ”fick del av” en skiljedom i 14 kap. 31 § andra stycket 1975 års aktiebolagslag[31]. HD konstaterade inledningsvis att det förhållandet att lagstiftaren valt uttrycket ”fick del av” innebar att delgivningslagen (1970:428)[32] inte var tillämplig. Detta innebar enligt HD att det inte var möjligt att delge skiljedomen genom att lämna den till någon annan än mottagaren själv eller dennes ombud, såsom till exempel någon som enbart var anställd på mottagarens kontor. Enligt HD måste uttrycket istället förstås så ”att en part får del av en skiljedom i vart fall när handlingen kommer honom till handa och parten då också känner till att det är fråga om skiljedomen”. Däremot saknade det enligt HD för frågan om talefristens startpunkt betydelse om mottagaren valt att inte läsa skiljedomen i samband med mottagandet.[33]

1.5 Likvidation och konkurs

1.5.1 Upplöst bolags partshabilitet

Av 13 kap. 19 § första stycket 1975 års aktiebolagslag[34] i paragrafens lydelse före den 1 januari 2002 följer att ett aktiebolag som är försatt i konkurs ska vara upplöst när konkursen avslutas utan överskott. Huvudregeln är att ett bolag inte längre kan vara part i rättegång när det har upplösts.[35] Från denna huvudregel finns dock vissa undantag, som har befästs i praxis.[36] I rättsfallet NJA 1999 s. 237 sammanfattade HD

[29] Nerep, E., med flera synes vara av annan uppfattning, dock med en enligt min mening tvivelaktig motivering, se Aktiebolagslag (2005:551) 13 kap. 13 §, Lexino 2018-06-26 punkten 3.2.

[30] Den fråga som behandlas i rättsfallet har kommenterats kort av Sandström, som påpekar att rättsläget ser annorlunda ut i dansk och tysk rätt (se Sandström, T., Svensk aktiebolagsrätt, 6 u., Stockholm 2017, s. 121).

[31] Motsvarande bestämmelse finns nu i 22 kap. 24 § första stycket aktiebolagslagen.

[32] Lagen har ersatts av delgivningslag (2010:1932).

[33] Se även NJA 1996 s. 330 rörande delgivning av påkallelseskrift.

[34] Motsvarande bestämmelse finns nu i 25 kap. 50 § första stycket aktiebolagslagen.

[35] Se till exempel HD:s uttalande i NJA 1979 s. 700 på s. 704, NJA 1982 s. 820 I och II och NJA 1999 s. 237.

[36] Se bland annat NJA 1954 s. 421, NJA 1974 s. 13, NJA 1979 s. 700, NJA 1988 s. 110, AD 1993 nr 9 och 10, NJA 1996 s. 459, NJA 1998 s. 608 och NJA 2005 s. 167 (se nedan).

vilka principer som bör vara vägledande vid bedömningen av ett upplöst bolags partshabilitet.[37] Frågan prövades återigen i rättsfallet *NJA 2001 s. 144*. I det fallet konstaterade HD att de rättsskyddsintressen som HD åberopade i NJA 1999 s. 237 som skäl för att ett upplöst bolag i vissa fall ska kunna fortsätta som part i en pågående rättegång med liknande styrka talade för att ett upplöst bolag skulle få framföra invändningar mot ett utdelningsförslag i ett annat bolags konkurs och vara part i det följande domstolsförfarandet, i syfte att skydda en domfäst fordran. Justitieråden Beckman och Lennander var skiljaktiga med hänvisning till främst att den naturliga och lämpliga ordningen i ett fall som det förevarande borde vara att det upplösta bolaget träder i likvidation, varvid rättssubjektivitet och partshabilitet återfås och en likvidator istället företräder bolaget i domstolsförfarandet. De skiljaktigas uppfattning synes onekligen ha visst fog för sig.

1.5.2 Upphävande av likvidationsbeslut

I rättsfallet *NJA 2002 s. 112* behandlades frågan under vilka förutsättningar högre rätt kan upphäva ett likvidationsbeslut som fattats av tingsrätten enligt 13 kap. 2 § 1975 års aktiebolagslag i paragrafens lydelse före den 1 januari 2002. HD konstaterade i målet att en förutsättning för att högre rätt ska kunna upphäva eller undanröja ett sådant likvidationsbeslut måste vara att skäl för likvidation saknades när tingsrätten meddelade sitt beslut såsom till exempel *att* sökanden inte åberopat laga skäl för likvidationen, *att* likvidationsanledningen bortfallit före tingsrättens beslut eller *att* sökanden inte varit behörig. Enbart ett återkallande av ansökan kan således enligt HD inte föranleda ett upphävande av likvidationsbeslutet. Om likvidationsanledningen upphör erinrade domstolen istället om att lagen ger möjlighet för bolagsstämman att besluta att likvidationen ska upphöra och verksamheten återupptas. Vidare konstaterades att om styrelsen vid kritisk kapitalbrist underlåter att sammankalla en så kallad första kontrollstämma för framläggande av kontrollbalansräkning och beslut rörande eventuell likvidation, kan personligt ansvar för bolagets förpliktelser inträda för styrelseledamöterna. Däremot framhölls att i sådant fall kan en styrelseledamot eller en aktieägare inte utverka rättens beslut om likvidation, eftersom ett sådant beslut förutsätter att kapitalfrågan inte har lösts under den så kallade rådrumsfristen om åtta månader som löper från den första kontrollstämman. Då någon rådrumsfrist inte hade löpt i det aktuella målet konstaterades att det sak-

[37] Jfr NJA 2000 s. 144, där HD framhöll att aktieägarnas intresse av att kunna tillgodogöra sig en tillgång tillhörande bolaget inte kräver att bolaget tillerkänns partshabilitet. Det noterades härvid att tillgången efter bolagsstämmobeslut om likvidation och utseende av likvidator kan utskiftas till aktieägarna med samäganderätt eller till ett av aktieägarna ägt bolag och att aktieägarna eller det nya, gemensamt ägda bolaget därefter kan väcka talan angående tillgången. Mot bakgrund härav kom HD fram till att det inte fanns skäl att tillerkänna ett aktiebolag som upplösts genom en underskottskonkurs en mer omfattande partshabilitet genom att inleda likvidation än bolaget annars skulle ha haft.

nades laga skäl för likvidation, vilket också innebar att sökanden saknade behörighet att göra ansökan. Bolaget borde följaktligen inte ha försatts i likvidation, varför underinstansernas beslut undanröjdes.

1.5.3 Tidpunkten för likvidationsärendets avslutande

I rättsfallet *NJA 2005 s. 167* uppkom fråga huruvida grunden för att ett aktiebolag ska träda i likvidation hade upphört under ärendets handläggning hos Patent- och registreringsverket[38] (”PRV”). HD konstaterade i målet att PRV:s handläggning får anses avslutad när beslutet har utlämnats för expediering, vilket i det aktuella fallet innebar att likvidationsgrunden inte hade upphört under ärendets handläggning.[39]

1.5.4 Likvidation efter bolagets upplösning

I rättsfallet *NJA 2005 s. 417* hade ett aktiebolag med en ensam aktieägare försatts i konkurs. Konkursen hade avslutats utan överskott, varför bolaget var upplöst. Efter konkursens avslutande gjorde bolaget gällande en fordran som var föremål för rättegång. Fråga uppkom därvid huruvida beslut om likvidation borde meddelas enligt 13 kap. 49 § första stycket 2 1975 års aktiebolagslag.[40] HD besvarade frågan nekande mot bakgrund av att de särskilda förhållandena i målet skulle få till följd att ett likvidationsbeslut skulle bli meningslöst.[41]

1.5.5 Behörighet att ansöka om konkurs

I rättsfallet *NJA 2004 s. 410* ansågs ett aktiebolag som var komplementär i ett kommanditbolag som hade försatts i konkurs behörigt att överklaga konkursbeslutet, trots att aktiebolaget självt försatts i konkurs. HD noterade att ”[e]nligt 3 kap. 1 § konkurslagen (1987:672) måste det under aktiebolagets konkurs ankomma på dess konkursbo att råda över aktiebolagets anspråk i kommanditbolaget och därmed också att föra talan som ställföreträdare för kommanditbolaget, när det gäller frågan om kommanditbolagets försättande i konkurs”. Förvaltaren i aktiebolagets konkursbo hade i målet förklarat att boet avstod från aktiebolagets anspråk i kommanditbolaget, vilket enligt HD innebar att behörigheten att föra talan i målet om kommanditbolagets försättande i konkurs hade återgått till aktiebolaget.[42]

1.5.6 Förmånsrätt i konkurs för revisionsfordran

I rättsfallet *RH 2001:46*, som närmast hör till insolvensrätten, men som ändå har aktiebolagsrättslig relevans, uppkom fråga om en revisionsfordran hade förmånsrätt i ett bolags konkurs enligt 10 a § för-

[38] Den 1 juli 2004 blev PRV:s bolagsavdelning en egen myndighet, Bolagsverket.
[39] Hänvisning skedde till rättsfallen NJA 1979 s. 237, NJA 1986 s. 94, NJA 1986 C 146, NJA 1996 s. 459 och NJA 1999 s. 237.
[40] Motsvarande bestämmelse finns i 25 kap. 50 § första stycket 2 aktiebolagslagen.
[41] Hänvisning skedde till rättsfallen NJA 1999 s. 237 och NJA 2001 s. 144 (se ovan).
[42] Se också RH 2004:33 ovan. HD hänvisade till rättsfallen NJA 1996 s. 46, NJA 1999 s. 777 och NJA 2000 s. 479.

månsrättslagen (1970:979). Med hänvisning till 10 kap. 3 § 1975 års aktiebolagslag[43] och efter en förhållandevis utförlig redogörelse för innebörden av revisionsuppdraget konstaterade hovrätten att revisionsfordran hade förmånsrätt i det aktuella fallet.

1.6 Personligt betalningsansvar i anledning av kapitalbrist

1.6.1 Rättelse under löpande ansvarsperiod

I rättsfallet *RH 2003:15* undgick styrelseledamöter ansvar enligt 13 kap. 2 § 1975 års aktiebolagslag i paragrafens lydelse före den 1 januari 2002[44] genom att de på ett informellt möte med samtliga aktieägare under en löpande ansvarsperiod behandlade en kontrollbalansräkning som utvisade kapitalbrist och beslutade att fortsätta verksamheten under den så kallade rådrumsfristen.[45] Formföreskrifterna för en bolagsstämma hade inte iakttagits. Hovrätten konstaterade i fråga om formföreskrifterna att de syftar till att skydda aktieägarna och att deras intresse i det aktuella fallet inte hade skadats, eftersom samtliga aktieägare närvarade vid det informella mötet. Det framhölls att det ligger i borgenärernas intresse att rådrumsfristen börjar löpa, varför en rättelse under löpande ansvarsperiod borde medföra att ansvarsperioden upphör per den tidpunkt då den första kontrollstämman, i det aktuella fallet det informella mötet med samtliga aktieägare, hållits. Utgången ligger i linje med lagtextens nuvarande formulering i 25 kap. 18 § första stycket 3 aktiebolagslagen, där det framgår att styrelseledamöterna ansvarar för förpliktelser som uppkommer ”under den tid som underlåtenheten består” och den bekräftas även av uttalanden i förarbeten och doktrin.[46]

1.6.2 Om betydelsen av utebliven revisorsgranskning

I *NJA 2005 s. 792* prövades inledningsvis en fråga om partssuccession. H.T. förvärvade den i målet aktuella fordringen innan tingsrätten meddelande dom i målet. Först vid huvudförhandlingen i hovrätten begärde H.T. att få inträda som part i rättegången. HD, som konstaterade att bestämmelserna om partssuccession är tillämpliga även i högre rätt, kom fram till att det förhållandet att begäran om inträde skedde först vid huvudförhandlingen i hovrätten saknade betydelse och att talan därför inte skulle ogillas på den grunden. Kärnfrågan i målet var dock vilken betydelse det hade för medansvaret enligt 13

[43] Motsvarande bestämmelse finns nu i 9 kap. 3 § aktiebolagslagen,
[44] Motsvarande bestämmelser finns nu i 25 kap. 13–20 §§ aktiebolagslagen.
[45] Jfr RH 1996:114, där omständigheterna var annorlunda, men där ansvar för förpliktelser enligt stadgandet ålades styrelseledamöterna.
[46] Se prop. 2000/01:150 s. 44. Lindskog behandlar frågan om rättelse i Kapitalbrist i aktiebolag, Zeteo 2018-11-28, punkten 10.3. Se även Andersson med flera, Aktiebolagslagen, en kommentar, Zeteo 2019-07-30, kommentaren till 25 kap. 18 § punkterna 1 och 5. Den närliggande frågan om ansvarsperiodens upphörande behandlas i rättsfallen NJA 2012 s. 858 (ansvarsperioden upphör vid framläggande av en årsredovisning som utvisar att det finns full täckning för aktiekapitalet), NJA 2018 s. 202 (ansvarsperioden upphör vid konkursbeslut) och NJA 2018 s. 1038 (ansvarsperioden upphör inte vid beslut om företagsrekonstruktion).

kap. 2 § 1975 års aktiebolagslag i paragrafens lydelse före den 1 januari 2002[47] att en upprättad kontrollbalansräkning respektive ett kapitaltillskott inte hade revisorsgranskats. HD redogjorde i denna del för det övergripande syftet med kapitalbristregelverket. Härefter konstaterades att det lagstadgade kravet på revisorsgranskning syftar till att förhindra efterhandskonstruktioner samt att det i förarbetena uttalas att en kontrollbalansräkning som inte har revisorsgranskats blir, i fråga om medansvaret, att bedöma på samma sätt som om någon kontrollbalansräkning överhuvudtaget inte har upprättats.[48] Då kontrollbalansräkningen i målet inte hade revisorsgranskats konstaterade HD, i enlighet med förarbetsuttalandena, att styrelseledamoten inte kunde undgå ansvar för de i målet aktuella skulderna. Kravet på revisorsgranskning gällde enligt HD även i förhållande till det i målet åberopade kapitaltillskottet, vilket alltså innebar att det inte kunde tillmätas någon betydelse. Avslutningsvis gjorde HD ett uttalande *obiter dicta* med avseende på bestämmelsen rörande faktisk läkning av kapitalbrist i nuvarande 25 kap. 18 § fjärde stycket aktiebolagslagen. Enligt den bestämmelsen gäller medansvaret inte om bolagets egna kapital hade stigit över den kritiska gränsen innan kontrollbalansräkningen senast skulle vara upprättad. [49] Enligt HD äventyrar den regleringen syftet med revisorsgranskningen, varför stränga krav bör ställas på bevisning om att en återhämtning genom kapitaltillskott inträffat före den i bestämmelsen angivna tidpunkten, i vart fall om tillskottet inte har revisorsgranskats. Uttalandet är förenligt med HD:s uttalanden i NJA 1988 s. 620. Utgången i målet vad avser frågan om betydelsen av utebliven revisorsgranskning ligger som HD konstaterade i linje med såväl förarbetsuttalanden som ändamålen med lagstiftningen. Numera räknas de försummelser som kan föranleda personligt betalningsansvar upp i 25 kap. 18 § aktiebolagslagen. Av den första punkten i angivna bestämmelse framgår uttryckligen att styrelsen ska både upprätta och låta bolagets revisor granska kontrollbalansräkningen för att undgå ansvar enligt den punkten. Det ska dock framhållas att kontrollbalansräkningen enbart behöver revisorsgranskas i de bolag som har revisor (jfr 1 kap. 12 b § aktiebolagslagen), något som enligt min mening är beklagligt med tanke på risken för efterhandskonstruktioner.

1.6.3 Accessorisk eller självständig preskription av medansvar

I *NJA 2004 s. 3* behandlades frågan om självständig preskription av styrelseledamöters ansvar vid kapitalbrist enligt 13 kap. 2 § 1975 års aktiebolagslag i paragrafens lydelse före den 1 januari 2002.[50] I samband med bedömningen av frågan om självständig preskription

[47] Motsvarande bestämmelser finns nu i 25 kap. 13–20 §§ aktiebolagslagen.
[48] Se prop. 1990/91:198 s. 8 och 16.
[49] Betydelsen av faktisk återhämtning och kraven på kapitaltäckningsåtaganden behandlades närmare i rättsfallet NJA 1988 s. 620. Se även NJA 1942 s. 696.
[50] Motsvarande bestämmelser finns nu i 25 kap. 13–20 §§ aktiebolagslagen.

gjorde HD vissa intressanta uttalanden rörande medansvarets syfte och konstruktion. I denna del framhöll HD att medansvaret främst är avsett att utgöra ett påtryckningsmedel för att få styrelsen att följa det handlingsmönster som lagen föreskriver för underkapitaliserade bolag. Syftet är därmed inte i första hand att tillförsäkra borgenärerna betalning. Det konstaterades dels att särskilda förutsättningar för medansvaret finns, nämligen att styrelsen underlåtit att vidta någon av de specifika skyldigheter som anges i bestämmelsen, däribland att upprätta kontrollbalansräkning, dels att ansvaret är individuellt. Detta ansågs tala för självständig preskription. HD redogjorde därefter för de skäl som talar i motsatt riktning. Mot bakgrund av medansvarets historiska kontext konstaterade HD att ansvaret närmast kan jämföras med det ansvar som bolagsmännen i ett handelsbolag har. Detta innebar enligt HD att medansvaret inte är föremål för självständig preskription, vilket alltså innebär att om en fordran hålls vid liv genom preskriptionsavbrott enbart gentemot bolaget så består styrelseledamöternas ansvar.[51] När det gällde frågan om preskriptionsavbrott skett gentemot hyresgästen i det aktuella fallet, konstaterades att preskriptionsavbrott enligt 12 kap. 61 § Jordabalken (1970:944) skett genom att fordran anmälts i hyresgästens konkurs, och detta trots att hyresgästen inte lämnat lokalen vid den aktuella tidpunkten.[52]

1.6.4 Bevisbörda i mål om kapitalbrist

Ett i flera avseenden intressant och betydelsefullt rättsfall är *NJA 2009 s. 210,* som rörde frågan om bevisbörda i mål om personligt betalningsansvar vid kritisk kapitalbrist enligt 13 kap. 2 § 1975 års aktiebolagslag i paragrafens lydelse före den 1 januari 2002.[53] I det fallet konstaterade HD att prövningen av frågan i vilken mån en styrelseledamot har ådragit sig personligt betalningsansvar ska ske i två led, där det första ledet tar sikte på frågan om det föreligger objektiva förutsättningar för ansvar och det andra på frågan om den enskilda styrelseledamoten har varit försumlig. När det gäller det första ledet framhöll HD att en sådan (objektiv) förutsättning är att det egna kapitalet vid den aktuella tidpunkten faktiskt understeg hälften av det registrerade aktiekapitalet och en annan att styrelsen underlåtit att upprätta en kontrollbalansräkning, trots att det fanns skäl att anta att bolagets egna kapital understeg den kritiska gränsen. HD gjorde också det principiellt viktiga uttalandet att det för skyldigheten att upprätta en kontrollbalansräkning är tillräckligt att någon i styrelsekretsen insett eller bort inse att det förelåg risk för kritisk kapitalbrist. När det gäller

[51] Se även RH 2015:42. Jfr NJA 2005 s. 44 (se punkten 6.5 nedan), där HD konstaterade att de ”skäl som talar emot sådan tillämpning av den berörda regeln om accessorisk preskription är så starka att denna, trots sin generella avfattning, inte bör anses tillämplig i fall då huvudgäldenären är ett aktiebolag och aktiebolaget blivit upplöst innan fordringen preskriberats mot bolaget”.
[52] Hänvisning skedde till NJA 1997 s. 250.
[53] Motsvarande bestämmelser finns nu i 25 kap. 13–20 §§ aktiebolagslagen.

bevisbördan fastställde HD att det åligger den som gör gällande personligt betalningsansvar att bevisa att de objektiva förutsättningarna för sådant ansvar föreligger och att det, om det har visats att sådana förutsättningar föreligger, åligger den styrelseledamot som anspråket riktas mot att visa att vederbörande inte har varit försumlig. Detta innebar enligt HD *att* det är den borgenär som påstår att viss styrelseledamot är personligt betalningsansvarig som ska bevisa att det vid viss given tidpunkt fanns skäl att anta att bolagets egna kapital understeg den kritiska gränsen *samt att* det, för att fullgöra denna bevisbörda, i praktiken ofta är tillräckligt att borgenären visar att det förelegat en faktisk kapitalbrist.[54]

1.6.5 Regressrätt gentemot annan styrelseledamot

Ett annat viktigt rättsfall som rör medansvar vid kapitalbrist är *NJA 2009 s. 221*. Målet gällde ytterst frågan huruvida en styrelseledamot, B.H., kunde göra gällande regressrätt gentemot den andra styrelseledamoten i bolaget, P.M., på den grunden att B.H. hade betalat bolagets skatteskuld om 190 000 kr. Domen innehåller ett par uttalanden av mer principiell betydelse. HD framhöll inledningsvis, i linje med uttalandena i det tidigare redovisade rättsfallet NJA 2004 s. 3, att bestämmelserna om personligt ansvar vid kapitalbrist syftar till att sätta en gräns för hur långt en förlustbringande verksamhet ska få fortsätta innan den i borgenärernas intresse måste avvecklas genom likvidation. I enlighet med det ovan redovisade rättsfallet NJA 2009 s. 210 noterade HD att styrelseledamöternas medansvar är ett så kallat presumtionsansvar, innebärande att om den som gör gällande personligt betalningsansvar väl har visat att det föreligger objektiva förutsättningar för medansvar, så ankommer det på den som anspråket riktas mot att visa att vederbörande inte har varit försumlig. I denna del gjordes de principiellt viktiga uttalandena att (i) det endast i undantagsfall finns utrymme för att ta hänsyn till sådana faktorer som den information som styrelseledamoten har fått del av och dennes uppgifter i styrelsen, samt att (ii) det i princip kan förutsättas att varje styrelseledamot har den kompetens som erfordras för att kunna bedöma om bolagets ekonomiska ställning har försämrats så mycket att den kritiska gränsen har uppnåtts. Vidare konstaterade HD att varje styrelseledamot får anses ansvarig för att styrelsens grundläggande uppgifter fullgörs oavsett eventuell arbetsfördelning inom styrelsen.[55] I vart fall uttalandet under (ii) ovan ger uttryck för en rättslig standard som rimligen bör kunna tillämpas även inom ramen för en culpabedömning i en skadeståndsprocess. Varje styrelseledamot bör alltså kunna förutsättas ha sådan kunskap om ekonomiska frågor att bolagets ställ-

[54] Hänvisning skedde till NJA 1988 s. 620.

[55] I rättsfallet NJA 2012 s. 858 behandlas ansvaret för en nytillträdd styrelseledamot och i NJA 2014 s. 892 ansvaret för en avgående styrelseledamot. Se även NJA 2014 s. 948, där borgenärens vetskap om styrelsens underlåtenhet påverkade styrelseledamotens ansvar.

ning och eventuella kapitalbehov kan bedömas. Härefter behandlades styrelseledamöternas regressrätt. HD fastslog att utgångspunkten är att ansvaret fördelas efter huvudtalet. Det konstaterades vidare, föga förvånande, att aktiebolagslagens bestämmelser om styrelseledamöternas personliga betalningsansvar för bolagets förpliktelser omfattar alla typer av förpliktelser, sålunda även ett bolags skatteskulder. Vidare fastslogs att en styrelseledamot som betalar en sådan skuld inträder i borgenärens ställe och att denne sedan i princip kan göra gällande regressrätt mot övriga i styrelsen, under förutsättning att styrelseledamöterna anses vara medansvariga. I det aktuella målet kunde B.H. därför göra gällande regressrätt gentemot P.M. motsvarande en fördelning av ansvaret efter huvudtalet.

1.7 Skadestånd

1.7.1 Partsställning vid minoritetstalan

Fråga om vem som är part när en minoritet för talan om skadestånd till bolaget berördes i *NJA 2002 s. 446*. Enligt 15 kap. 9 § första stycket 1975 års aktiebolagslag[56] får ägare till minst en tiondel av samtliga aktier föra talan om skadestånd till bolaget. Av bestämmelsens andra stycke följer att den som väckt talan svarar för rättegångskostnaderna, men har rätt till ersättning av bolaget för kostnader som täcks av vad som kommit bolaget till godo genom rättegången. HD konstaterade i målet att det av bestämmelsen framgår att innehav av minst en tiondel av aktierna ger minoriteten talerätt samt att det skulle stå i uppenbar strid mot lagens syfte om minoriteten skulle vara skyldig att förete behörighetshandlingar utfärdade av bolagets styrelse. Domstolen menade vidare att det snarare var en rubriceringsfråga huruvida minoriteten skulle anses föra talan som extra ordinarie ställföreträdare för bolaget eller som part rörande bolagets rätt. Trots utgången i NJA 1993 s. 31 kom HD, med hänvisning till att minoriteten svarar för motpartens rättegångskostnader, fram till att *minoriteten* och inte bolaget, bör betecknas som part. Numera framgår uttryckligen av lagtexten att minoriteten för talan i eget namn (se 29 kap. 9 § första stycket aktiebolagslagen).

1.7.2 Om materiell processledning och tillämpningen av 29 kap. 7 § aktiebolagslagen

Rättsfallet *NJA 2009 s. 594* rörde främst en processuell fråga, men domstolen gjorde i målet även några generella uttalanden vad avser frågan om ansvarsfrihet. Vad först gäller den rent processuella frågan avvisade tingsrätten en skadeståndstalan mot en likvidator på den grunden att käranden inte hade styrkt att bolagsstämmans majoritet, eller en minoritet om en tiondel av aktierna, beslutat att vägra ansvarsfrihet eller att väcka sådan talan. Med motiveringen att det är fråga om en processförutsättning som ska beaktas självmant av dom-

[56] Motsvarande bestämmelser finns i 29 kap. 9 § aktiebolagslagen.

stolen, tilläts käranden att i hovrätten åberopa ett protokoll från en extra bolagsstämma, som inte ingivits till tingsrätten, utvisande att samtliga aktieägare biträtt ett förslag att väcka talan. Av betydelse för utgången var att tingsrätten skulle ha haft möjlighet att förelägga bolaget att avhjälpa bristen, något som dock inte skett. Vad gäller den i målet aktuella bestämmelsen i 29 kap. 7 § aktiebolagslagen uttalade HD inledningsvis att motsvarande krav på beslut vid bolagsstämma enligt bestämmelsen får anses gälla om talan om skadestånd riktar sig mot ett bolag, i vilket likvidatorn är eller har varit verksam, förutsatt att en sådan talan med nödvändighet grundas på omständigheter som hänför sig till någon av dem som anges i 1–3 §§.[57] Vidare konstaterade HD att ”[v]ad som anförs i bestämmelsen ska förstås på det sättet att det är en tillräcklig förutsättning för att ett bolag ska ha rätt att väcka talan om skadestånd enligt bl.a. 1 § att majoriteten eller en minoritet bestående av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget vid bolagsstämma biträtt ett förslag om detta” samt att ”[o]m skadeståndstalan riktas mot styrelseledamot eller den verkställande direktören (eller likvidator) gäller som alternativ processförutsättning att majoriteten eller tidigare angivna minoritet vid bolagsstämma röstat mot ett förslag om ansvarsfrihet”.[58] Det ska i sammanhanget noteras att en under senare tid framförd uppfattning är att *styrelsen* inte får väcka talan för bolagets räkning om visserligen erforderlig minoritet har röstat mot ett beslut om ansvarsfrihet, men majoriteten samtidigt röstat för ansvarsfrihet.[59] Däremot skulle talan i sådant fall kunna väckas av *minoriteten* enligt 29 kap. 9 § aktiebolagslagen, en möjlighet som ofta inte är aktuell i praktiken med tanke på minoritetens kostnadsansvar. Inställningen motiveras med att majoritetens beslut att ansvarsfrihet bör beviljas är att betrakta som en anvisning till styrelsen om att talan inte bör väckas, en anvisning som styrelsen normalt är skyldig att följa med tanke på styrelsens lydnadsplikt i förhållande till stämman. Rättsläget får betraktas som oklart vad gäller denna fråga. Mot bakgrund av att ansvarsfrihetsbeslutet ofta fattas endast på grundval av den framlagda årsredovisningen och revisionsberättelsen och då några närmare överväganden ofta inte torde göras av ägarna rörande de affärsmässiga aspekterna av en eventuell process i samband med beslutsfattandet synes det ingalunda givet att beslutet ska vara att uppfatta som en anvisning med angiven innebörd. Det ska också noteras att styrelsen under alla förhållanden har en viss prövningsplikt i fråga om anvisningar, eftersom anvisningar inte får följas till exempel om

[57] Se även NJA 1990 s. 286.
[58] HD hänvisade till NJA 1975 s. 575, NJA 1976 s. 599, NJA 1989 C 100 och NJA 1990 s. 286.
[59] Se för en redogörelse av den debatt som förts i frågan Båvestam, U., Om bolagsstämmans ansvarsfrihetsbeslut, Festskrift till Lars Pehrson, Stockholm 2016, s. 63 ff. Se även Andersson med flera, Aktiebolagslagen, en kommentar, Zeteo 2019-07-30, kommentaren till 29 kap. 7 § punkten 2, som dock uttalar sig något motstridigt i frågan. Jfr Nerep med flera, Aktiebolagslag (2005:551) 29 kap. 7 §, Lexino 2018-06-26 punkten 2.2 med vidare hänvisningar.

de strider mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen (se 8 kap. 41 § andra stycket aktiebolagslagen). Härtill synes bestämmelsen i 29 kap. 8 § aktiebolagslagen, enligt vilken minoriteten har rätt att hindra en uppgörelse om skadestånd till bolaget (oavsett vad stämmomajoriteten må anse i frågan), snarast ligga i linje med uppfattningen att om bara den erforderliga minoriteten har nekat ansvarsfrihet kan och får talan om skadestånd väckas av antingen en minoritet för bolagets räkning eller av bolaget (genom styrelsen).

1.7.3 Om jämkning på grund av medvållande på bolagets sida

NJA 2006 s. 136 är ett intressant rättsfall som rör frågan om jämkning av en revisors ansvar. En revisor ålades skadeståndsskyldighet gentemot ett konkursbo av underinstanserna. HD meddelade prövningstillstånd avseende en av frågorna i målet, nämligen frågan om revisorns skadeståndsskyldighet skulle jämkas på grund av medvållande på bolagets sida. Revisorn gjorde i denna del gällande att jämkning borde ske då styrelseledamöterna, tillika aktieägarna, dels kände till de oegentligheter som ledde till skada, dels varit försumliga i samband med övervakningen av förvaltningen av verksamheten. Till stöd för sin invändning om jämkning åberopade revisorn teorin om bolagets ansvar för ledningspersonernas vållande och principen om passiv identifikation. HD gick inledningsvis kort igenom vad som gäller ifråga om organledamöternas respektive revisorns skadeståndsansvar enligt de i målet aktuella bestämmelserna i 15 kap. 1975 års aktiebolagslag.[60] Därefter redogjorde HD för vad som i allmänhet gäller i fråga om ett aktiebolags ansvar för vållande av dess organledamöter. Ett sådant ansvar kan enligt HD föreligga dels när ett skadeståndsanspråk grundas på vållande av en organledamot i dennes egenskap av organ för bolaget, varvid ledamotens vållande tillräknas bolaget som dess eget, dels när ett skadeståndsanspråk grundas på ett vållande som ledamoten har gjort sig skyldig till i sin egenskap av arbetstagare, varvid det så kallade principalansvaret aktualiseras. Det konstaterades, med hänvisning till tidigare rättsfall, att jämkning på grund av medvållande på den skadelidandes sida i och för sig kan ske även i aktiebolagsrättsliga förhållanden.[61] Det noterades dock att de angivna rättsfallen inte rör styrelseledamotens interna ansvar, det vill säga ansvaret gentemot bolaget. När det gällde frågan om jämkning i det aktuella målet konstaterade HD inledningsvis att för att reglerna om medvållande på bolagets sida vid organansvar respektive principalansvar överhuvudtaget ska aktualiseras, fordras att ett *tredje intresse* är involverat. HD framhöll härefter att i det interna förhållandet, där det är arbetstagaren som vållat bolaget (principalen) skada, uppkommer inte frågan om passiv identifikation. Inte heller aktualiseras enligt HD bo-

[60] Motsvarande bestämmelser finns nu i 29 kap. aktiebolagslagen.
[61] Hänvisning skedde här till rättsfallen NJA 1998 s. 734, NJA 1960 s. 243 och NJA 1926 s. 185.

lagets organansvar i de fall då det är organledamoten som har vållat bolaget skada. I fråga om jämkningsmöjligheten enligt 15 kap. 4 § 1975 års aktiebolagslag[62] framhöll HD att hänsyn bland annat kan tas till de plikter som ålegat var och en av de medverkande på grund av organställningen samt till graden och arten av de olika personernas medverkan. Det noterades att också möjligheten att rikta regresstalan mot andra ansvariga organledamöter borde beaktas. Härvid konstaterades det principiellt viktiga att om till exempel styrelseledamöterna och revisorerna är solidariskt ansvariga för samma skada, och styrelseledamöterna har beviljats ansvarsfrihet, revisorerna alltjämt har kvar sitt eventuella regressanspråk mot de styrelseledamöter som skulle ha varit skadeståndsansvariga mot bolaget, om ansvarsfrihet inte hade beviljats. På grund av det anförda kom HD till slutsatsen att revisorns ansvar inte skulle jämkas på grund av medvållande på bolagets sida.

1.7.4 Skadestånd enligt skadeståndslagen

Rättsfallet *NJA 2002 s. 17* rörde skadeståndsskyldighet på grund av oredligt förfarande. Kärnfrågan i målet rörde omfattningen av en styrelseledamots upplysningsskyldighet gentemot en leverantör när ett bolag är insolvent. I målet hade viss datorutrustning förvärvats på kredit trots att den styrelseledamot, S. L., som förhandlade affären mycket väl kände till att bolaget hade stora ekonomiska svårigheter. HD konstaterade att det inte förelåg någon allmän skyldighet för S. L. att i samband med kreditköpet upplysa leverantören om bolagets bristande betalningsförmåga. Avgörande för frågan om S. L. gjort sig skyldig till en brottslig handling och om leverantören på grund därav hade rätt till skadestånd var istället huruvida S. L. vid kreditköpet visste att leverantören inte skulle få betalt, eller att ”betalning var i så hög grad osannolik att den i praktiken var utesluten”. Om så var fallet fick kreditköpet enligt HD anses ha innefattat ett brottsligt vilseledande om bolagets betalningsavsikt. HD konstaterade att det krävdes antingen att S. L. kände till att bolaget inte skulle kunna betala skulden när den förföll till betalning, eller att S. L. avsåg att försätta bolaget i konkurs innan hela skulden hade betalats, eller att S. L. visste om att annan borgenär skulle komma att försätta bolaget i konkurs dessförinnan. HD ansåg att det av omständigheterna i målet framgick att S. L. måste varit medveten om att leverantören inte skulle få betalt för sin fordran, något som S. L. borde ha upplyst leverantören om. Då detta inte hade skett ansågs S. L. ha förfarit oredligt och ålades skadeståndsansvar gentemot leverantören. [63] Justitieråden Magnusson och Regner var skiljaktiga.

[62] Motsvarande bestämmelse finns nu i 29 kap. 5 § aktiebolagslagen.
[63] Hänvisning skedde till rättsfallen NJA 1947 s. 612, 1960 s. 529 och 1983 s. 441. Rättsfallet har kommenterats, om än mycket kort, av Dotevall, R., Bolagsledningens skadeståndsansvar, 3 u., Stockholm 2017, s. 237.

1.8 Straff enligt aktiebolagslagens bestämmelser

1.8.1 Straffmätning vid brott mot låneförbudet

I rättsfallet *RH 2007:2* dömdes företrädare för bolag som under två års tid, i ett mycket stort antal fall, överlåtit lagerbolag genom gäldenärsbyte till fängelse för brott mot låneförbudet i 12 kap. 7 § tredje stycket 1975 års aktiebolagslag.[64] I samband med påföljdsbestämningen noterade hovrätten bland annat att brottsligheten skett inom ramen för affärsverksamhet och att den skett systematiskt och i ett mycket stort antal fall.[65]

2 Personbolagen

2.1 Om förekomsten av bolagsförhållande

I *Hovrättens för Nedre Norrland beslut den 13 april 2007 i ärende ÖÄ 245-07* prövades fråga om ett rättsförhållande rörande en travhäst utgjorde ett enkelt bolag eller om det var fråga om samäganderätt. Hovrätten konstaterade inledningsvis att ett bolagsförhållande förutsätter att parterna har ingått ett avtal som reglerar syfte och former för en i gemensamt intresse driven verksamhet samt att ett gemensamt köp som syftar till att ge vinst torde vara att kvalificera som ett bolag. I ärendet hade delägarna ingått ett konsortialavtal, som reglerade bland annat vem som skulle sköta träningen och skötseln av travhästen, hur löpande utgifter skulle fördelas och hur vinstdelning skulle ske. Rättsförhållandet ansågs utgöra ett enkelt bolag enligt 1 kap. 3 § lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag (”handelsbolagslagen”).[66] Om utgången i målet finns inget att anmärka. Ägarna hade enligt vad som framkom inte köpt travhästen för att rida eller träna den för eget nöjes skull, utan hade formaliserat en överenskommelse av vilken det i vart fall indirekt framgick att det fanns ett gemensamt syfte och att parterna skulle samverka på olika sätt kring travhästen. Däremot kan hovrättens inledande konstaterande rörande rekvisiten för ett enkelt bolag behöva nyanseras, eller kanske snarare förtydligas, något. Av 1 kap. 3 § handelsbolagslagen framgår att ett enkelt bolag föreligger om två eller flera har avtalat om att utöva verksamhet i bolag utan att ett handelsbolag föreligger. Bestämmelsen innehåller såväl positiva som negativa rekvisit. Ett avtal ska först och främst föreligga om att utöva verksamhet i bolag. Detta är det positiva rekvisitet. Det negativa rekvisitet innebär att alla bolag som inte är handelsbolag är enkla bolag. Av det nu anförda följer att ett enkelt bolag föreligger om det finns en samverkan för ett gemensamt ändamål och en förpliktelse att verka för detta gemensamma ändamål (utan att ett han-

[64] Motsvarande bestämmelse finns nu i 21 kap. 5 § aktiebolagslagen (förvärvslåneförbudet).
[65] Straffmätning vid brott mot låneförbudet har tidigare behandlats av HD i NJA 1986 s. 56.
[66] Se även NJA 1945 s. 341 och NJA 1945 s. 454.

delsbolag föreligger).[67] Sistnämnda rekvisit, det så kallade bidragsrekvisitet, är dock mycket uttunnat. Avtalet kan ingås i vilken form som helst, således även konkludent, vilket också torde vara vanligt.[68] Det är alltså inte så, vilket hovrätten synes antyda, att det i ett (skriftligt) avtal måste regleras vilket syftet är och på vilket sätt parterna bidrar till det gemensamma syftet. Allt detta kan istället framgå av det sätt varpå parterna agerar.

2.2 Bolagsmännens inbördes rättigheter och skyldigheter

2.2.1 Om innebörden av begreppet ”förvaltningen” av bolagets angelägenheter

I rättsfallet *NJA 2004 s. 19* behandlades fråga om innebörden av begreppet ”förvaltning” av ett handelsbolags verksamhet. I målet konstaterade HD att en handelsbolagsman enligt 2 kap. 6 § handelsbolagslagen har rätt till skäligt arvode för sin förvaltning av bolagets angelägenheter. HD framhöll att handelsbolag kan ha mycket olikartad organisation och verksamhet. Detta förhållande i kombination med vissa uttalanden i förarbetena och i doktrinen gav enligt HD vid handen att begreppet förvaltning ska tolkas vidsträckt. Begreppet ansågs därmed omfatta alla slags åtgärder i och för bolagets verksamhet utom sådana som enligt lagen kräver alla bolagsmäns samtycke. Som exempel på förvaltningsåtgärder nämndes köp och försäljning i bolagets verksamhet och ingående av andra avtal respektive nyttjande, vård och reparation av bolagets egendom. Mot bakgrund av det anförda lämnades en av handelsbolagsmännen förd klandertalan mot ett bolagsskifte, varigenom två bolagsmän tillerkänts arvode, utan bifall. HD har i och med rättsfallet bekräftat att förvaltningsrätten i handelsbolag är mycket vidsträckt. Den omfattar alla åtgärder och beslut som rör bolagets verksamhet, med undantag av beslut och åtgärder som kräver samtycke av samtliga bolagsmän. Ett sådant beslut (som alltså inte omfattas av förvaltningsrätten) är ändring av verksamhetsföremålet (se 2 kap. 3 § andra stycket handelsbolagslagen). Andra åtgärder som bör falla utanför förvaltningsrätten är ändringar i bolagsavtalet, ändring av företagsnamn, ändringar i rätten att teckna firman och bolagets förtida upphörande (utan att likvidationsgrund föreligger).[69]

2.2.2 Om värdering av bolagsmans andel

Rättsfallet *NJA 2003 s. 71* rörde frågan om fastställande av arvsskatt på en andel i ett handelsbolag som hade till verksamhet att äga och förvalta fastigheter. Kärnfrågan rörde värderingen av andelen i handelsbolaget. HD konstaterade i målet att en bolagsmans andel i bolagets

[67] Se angående bolagsbegreppet till exempel, Johansson, S., Svensk associationsrätt i huvuddrag, 12 u., Stockholm 2018, s. 32 ff. och Lindskog, S., Lagen om handelsbolag och enkla bolag, en kommentar, 3 u., Stockholm 2019, s. 38.
[68] Se till exempel Lindskog, Lagen om handelsbolag och enkla bolag, s. 106.
[69] Se bland annat Lindskog, Lagen om handelsbolag och enkla bolag, s. 229.

egna kapital efter en tid kan komma att avvika från den ursprungliga insatsen i bolaget, eftersom bolagsmännen kan komma överens om att vinsten eller förlusten ska fördelas på ett annat sätt. Domstolen framhöll vidare att en bolagsman, med de övrigas samtycke, kan ta ut insatt kapital och en annan bolagsman istället göra en kompletterande insats samt att utgifter som en bolagsman haft för bolagets räkning kan, enligt bolagsmännens överenskommelse, anses utgöra insatser, medan lån från bolaget kan anses utgöra kapitaluttag enligt sådan överenskommelse. Sammantaget ansåg HD att bolagsmannens verkliga rätt till bolagets egna kapital normalt ska respekteras när värdet av andelen ska bestämmas vid arvsbeskattning samt att den fiktiva minskningen av tillgångarna som ofta blir följden när man vid beskattningen utgår från en fastighets taxeringsvärde får behandlas som en förlust i bolagets verksamhet. HD förordnade att arvsskatt inte skulle utgå, då beräkningen enligt de fastställda principerna visade ett underskott i dödsboet.[70] Justitieråden Inger Nyström och Lennander var skiljaktiga.

2.3 Bolagets och bolagsmännens förhållande till tredje man

2.3.1 Accessorisk eller särskild preskription efter bolagsmans utträde

I rättsfallet *NJA 2005 s. 438* prövades frågan om en bolagsmans medansvar enligt 2 kap. 20 § handelsbolagslagen ska vara föremål för särskild preskription efter en bolagsmans utträde. HD konstaterade inledningsvis att bolagsmännens ansvar för bolagets förpliktelser inte går utöver de förpliktelser som åvilar själva bolaget samt att bolagsmännen alltid mot ett krav kan göra gällande samma invändningar som bolaget kunnat göra.[71] HD framhöll härefter att bolagsmäns medansvar i doktrinen har ansetts vara föremål för accessorisk, och alltså inte särskild preskription, vilket enligt HD innebar dels att ett preskriptionsavbrott mot bolaget medför att preskriptionen avbryts även mot bolagsmännen, dels att om ett krav preskriberas i förhållande till bolaget, så preskriberas även bolagsmännens ansvar för det aktuella kravet.[72] Det antecknades att det visserligen kan anföras stöd för att de angivna reglerna om accessorisk preskription inte ska tillämpas på det ansvar för förpliktelser som åvilar en bolagsman efter det att vederbörande har avgått ur handelsbolaget, men att det saknas rättsligt stöd för att en sådan preskriptionsregel (det vill säga om särskild preskription) skulle vara gällande rätt. Med motiveringen att en sådan regel, om den ska införas, bör införas genom lagstiftning förklarade HD att den i målet aktuella fordringen inte var föremål för särskild preskription. Utgången i målet ligger väl i linje med det tidigare redovisade rättsfallet NJA 2004 s. 3. Det ska noteras att en ny bestämmelse trädde ikraft den 1 augusti 2014, av innebörd att fordring-

[70] Hänvisning skedde till rättsfallen NJA 1994 s. 607 och RÅ 1988 ref. 29.
[71] Se NJA 1989 s. 92.
[72] Se även det ovan redovisade rättsfallet NJA 2004 s. 3.

ar mot en bolagsman enligt 2 kap. 20 eller 22 § preskriberas senast fem år efter det att bolagsmannens utträde registrerades i handelsregistret, såvida inte preskriptionen avbryts dessförinnan (se 2 kap. 22 a § handelsbolagslagen).

2.4 Likvidation och upplösning samt uteslutning av bolagsman

2.4.1 Begreppet viktig grund enligt 2 kap. 25 § handelsbolagslagen

Av 2 kap. 25 § handelsbolagslagen framgår att ett bolag, på begäran av en annan bolagsman, genast ska träda i likvidation om en annan bolagsman väsentligt åsidosätter sina skyldigheter enligt bolagsavtalet eller om det annars finns en viktig grund för bolagets upplösning. Frågan om upplösning enligt detta stadgande prövades i *Göta hovrätts dom den 4 juni 2009 i mål T 1927-08*. Två bröder bedrev verksamhet bestående i gatuköksrörelse. Efter en tid önskade den ena brodern upplösa bolaget på grund av att förtroendet för den andra brodern, tillika bolagsmannen, var förbrukat. Som orsaker till det bristande förtroendet angavs bland annat obetalda fakturor, frånvaro från arbetsplatsen samt brister i städning och andra arbetsuppgifter. Hovrätten hänvisade inledningsvis till vissa förarbetsuttalanden, där det uttalas att viktig grund enligt stadgandet kan vara bland annat sjukdom eller olycksfall, förfogande över andel i bolaget utan de övrigas medgivande samt utmätning och försäljning av andel.[73] Vidare konstaterades med hänvisning till NJA 1962 s. 359 att i praxis har förtroendeförlust ansetts tillräckligt för uppsägning, men att det då krävs ”ett så illojalt handlingssätt att han i påtaglig grad satt sitt eget intresse framför hänsyn till bolaget eller till en bolagsman”. Ett olämpligt uppträdande eller sådan fiendskap mellan bolagsmännen som omöjliggör ett förtroendefullt samarbete kunde enligt hovrätten i och för sig vara ett tänkbart hävningsskäl, men endast under förutsättning att det var fråga om ”allvarliga kränkningar och misshälligheter mellan bolagsmännen”. Hovrätten kom efter en samlad bedömning fram till att vad som framkommit om den ena bolagsmannens uppträdande och förhållandet mellan parterna inte kunde anses utgöra en så viktig grund som krävs för bolagets upplösning.

2.4.2 Om andelsinnehavares ställning

Av 2 kap. 27 § handelsbolagslagen följer att ett handelsbolag ska träda i likvidation när en bolagsman försätts i konkurs, om inte något annat följer av 29 eller 30 §§ samma kapitel. Bestämmelsen, som är tvingande, gäller även kommanditbolag enligt 3 kap. 1 § handelsbolagslagen. I *RH 2004:20* uppkom fråga om en innehavare av en ekonomisk andel i ett kommanditbolag hade ställning som bolagsman, med följden att kommanditbolaget skulle träda i likvidation vid andelsinnehavarens konkurs enligt 2 kap. 27 § handelsbolagslagen. Hovrätten noterade inledningsvis att det i handelsbolagslagen inte görs någon ter-

[73] Se prop. 1979/80:143 s. 125 f.

minologisk skillnad mellan en innehavare av en bolagsandel som också har inträtt i bolagsavtalet (medlem) och en andelsinnehavare som inte har inträtt som part i bolagsavtalet samt att innebörden av termen bolagsman torde få avgöras från fall till fall med beaktande bland annat av det relevanta lagstadgandets ändamål och den faktiska innebörden av delägarskapet. Härefter konstaterades med hänvisning till bland annat NJA 1937 s. 473 att termen bolagsman i 2 kap. 37 § handelsbolagslagen får anses avse delägare i bolaget, det vill säga även andelsinnehavare som inte inträtt i bolagsavtalet. Då andelsinnehavaren försatts i konkurs konstaterades att kommanditbolaget skulle träda i likvidation enligt 2 kap. 27 § handelsbolagslagen och att det förelåg skäl att förordna likvidator enligt 2 kap. 37 § handelsbolagslagen. Lindskog anser, med hänvisning till att en kommanditdelägare inte är bolagsman, att utgången sakligt sett är långtgående, om än rättstekniskt korrekt.[74]

2.4.3 Rätt till uteslutning av bolagsman

Rättsfallet *NJA 2002 s. 173* rörde fråga om rätt till uteslutning av bolagsman i ett handelsbolag. Ett handelsbolagsavtal stadgade att avtalet skulle löpa till och med den 30 juni 1998 och att det skulle det förlängas med två år i taget med samma uppsägningstid om det inte sades upp senast ett år före avtalstidens utgång. En av bolagsmännen sade den 24 juni 1999 upp avtalet för upphörande till utgången av avtalsperioden den 30 juni 2000. Den andra bolagsmannen meddelade då att denne hade för avsikt att utesluta den uppsägande bolagsmannen ur handelsbolaget med åberopande av 2 kap. 30 § handelsbolagslagen. Tvist uppkom angående bland annat frågan huruvida rätt till uteslutning förelåg i den aktuella situationen och tingsrätten hänsköt frågan till HD för avgörande. HD gjorde två principiellt viktiga uttalanden i målet. Det första var att avtal som löper på bestämd tid med automatisk förlängning om det inte sägs upp med viss uppsägningstid före avtalstidens utgång ska anses slutet på bestämd tid för varje förlängningsperiod. Det aktuella handelsbolagsavtalet ansågs därmed slutet för bestämd tid för den innevarande förlängningsperioden. Det andra var att det inte föreligger rätt till uteslutning enligt 2 kap. 30 § handelsbolagslagen av en bolagsman som säger upp ett sådant avtal, det vill säga ett avtal slutet för bestämd tid, för upphörande per avtalstidens utgång. HD konstaterade att det inte finns skäl att göra en analogi med handelsbolagsavtal som löper på obestämd tid, i förhållande till vilka uteslutning av en uppsägande bolagsman föreligger enligt 2 kap. 30 § handelsbolagslagen, eftersom den avgörande skillnaden mellan handelsbolagsavtal som har träffats på bestämd respektive obestämd tid är uppsägningsrätten, en för avtalsfriheten viktig distinktion som skulle gå förlorad vid en likabehandling av de båda av-

[74] Se Lindskog, Lagen om handelsbolag och enkla bolag, fotnoterna 2119 och 2128.

talstyperna. Justitierådet Gregow var skiljaktig. Rättsfallet har på goda grunder kritiserats av Lindskog.[75] Ett avtal som löper med fast avtalstid, men som förlängs automatiskt om det inte sägs upp med viss uppsägningstid, löper i praktiken på obestämd tid. Precis som vid ett tillsvidareavtal måste ju en part säga upp avtalet för att det ska upphöra att gälla och det är onekligen obestämt när så kommer att ske. Ändamålet med bestämmelsen i 2 kap. 30 § handelsbolagslagen är att förhindra att ett bolag som en eller flera bolagsmän vill fortsätta driva ska behöva avvecklas. Mot bakgrund härav kan det onekligen tyckas att det inte är ändamålsenligt att göra åtskillnad mellan vanliga tillsvidareavtal och avtal av det slag som var aktuellt i målet.

2.4.4 Formkravet vid bolagsskifte

Enligt 2 kap. 36 § handelsbolagslagen är bolagsskiften som inte sker i skriftlig form ogiltiga. I rättsfallet *RH 2005:69* ansåg hovrätten att ett giltigt bolagsskifte inte nödvändigtvis förutsätter en särskilt upprättad skifteshandling undertecknad av samtliga delägare. Istället konstaterades att det i undantagsfall kan vara tillräckligt att det finns olika handlingar, såsom anmälan för avregistrering, bokslut och deklarationer, som tillsammans otvetydigt visar att syftet är att åstadkomma ett bolagsskifte. Det konstaterades dock att det åligger den part som påstår att ett skifte ägt rum att bevisa att parterna var överens om att handlingarna skulle konstituera ett bolagsskifte. I målet ansågs denna bevisbörda inte ha uppfyllts. Hovrättens extensiva tolkning av skriftlighetskravet är inte alldeles given mot bakgrund av syftet med regeln. Hemström synes vara av en annan uppfattning än hovrätten och mena att kravet på skriftlighet till och med innebär att skiftet ska framgå av en av bolagsmännen undertecknad handling för att vara giltigt.[76]

2.4.5 Skiljeklausuls tillämplighet vid prövning av fråga om grund för likvidation

I rättsfallet *NJA 2005 s. 276*, som rörde frågan huruvida likvidator skulle utses i ett enkelt bolag, invändes att det saknades likvidationsgrund och att hinder för prövning av denna tvistefråga förelåg på grund av att bolagsavtalet innehöll en skiljeklausul. HD framhöll inledningsvis att vissa situationer då ett bolag ska träda i likvidation regleras i 2 kap. 24 och 25 §§ handelsbolagslagen samt att tvister rörande dessa bestämmelser som utgångspunkt prövas i den ordning som gäller för tvistefrågor i allmänhet. Det konstaterades vidare att bestämmelserna om likvidation i handelsbolagslagen är tvingande och att de därmed inte kan avtalas bort på förhand, men att bolagsmännen är oförhindrade att, sedan grund för likvidation väl uppkommit,

[75] Se Lindskog, Lagen om handelsbolag och enkla bolag, s. 657 f. Se även Stéen, A., Uteslutning av handelsbolagsman, JT 2002–03 s. 909 ff.
[76] Se Nial, H. & Hemström, C., Om handelsbolag och enkla bolag, 4 u., Stockholm 2008, s. 299. Jfr Lindskog, Lagen om handelsbolag och enkla bolag, s. 736.

komma överens om att inte åberopa likvidationsgrunden. Detta innebar enligt HD att frågan om det föreligger grund för likvidation enligt handelsbolagslagen i och för sig är skiljedomsmässig. Däremot konstaterade HD att bestämmelserna i 2 kap. 37 § handelsbolagslagen om att domstol på ansökan av bolagsman får utse likvidator att verkställa likvidationen är tvingande och att en bolagsman inte genom en skiljeklausul kan hindras från att få en ansökan om utseende av likvidator prövad i domstol. HD framhöll dock att en förutsättning för att en ansökan om utseende av likvidator ska bifallas är att bolaget har trätt i likvidation. I det aktuella fallet hänförde sig samtliga omständigheter som käranden åberopat i sin ansökan till stöd för att bolaget hade trätt i likvidation till själva bolagsavtalet, vilket omfattades av den åberopade skiljeklausulen. Det förelåg därför enligt HD hinder att pröva den prejudiciella frågan om bolaget hade trätt i likvidation i domstol.[77] Justitieråden Pripp och Lundius var skiljaktiga.

2.4.6 Om upplösning av partrederi och om behörighet att företräda upplöst partrederi i domstol

Partrederi är en särskild associationsform, som regleras i 5 kap. sjölagen (1994:1009). Partrederiet är inte en juridisk person, vilket innebär att det saknar rättssubjektivitet. Trots detta har partrederiet ansetts behörigt att uppträda som part i rättegång, som avser rättigheter och förpliktelser i rederiverksamheten.[78] Rättsfallet *NJA 2007 s. 145* rörde frågan om domvilla på grund av bristande behörighet för partrederi att uppträda som part i rättegång. En enskild redare gjorde gällande att partrederiet hade upplösts innan tvisten togs upp till prövning av tingsrätten och att det därför förelåg domvilla. HD konstaterade inledningsvis att en enskild redare inte kan uppträda som självständig part i en tvist där rederiet är part. Detta innebar dock inte enligt HD att en självständig redare inte kan angripa en dom genom klagan över domvilla på grund av bristande behörighet hos rederiet. HD prövade härefter frågan om partrederiet hade upplösts vid tidpunkten för inledandet av den ursprungliga tvisten. Domstolen redogjorde för reglerna i sjölagen, men anmärkte att partrederier även kan upplösas av andra omständigheter. I det aktuella fallet hade det ena rederiet sålt sitt fartyg innan tvisten inleddes, medan det andra rederiet aldrig kom att bedriva någon sjöfart. Båda dessa omständigheter inträffade långt innan tvisten i tingsrätten uppkom. Partrederiet ansågs därmed vara upplöst. Angående behörighetsfrågan för ett upplöst partrederi uttalade HD att partrederiet behåller sin behörighet avseende förpliktelser som uppkommit innan partrederiet upplöstes, men att det saknar partsbehörighet för sådana förpliktelser som uppkommit efter upplösandet. Då de i målet aktuella förpliktelserna hade

[77] Hänvisning skedde till NJA 1982 s. 738.
[78] Se NJA 1992 s. 110.

uppkommit långt efter det att partrederiet upplösts förelåg rättegångshinder, varvid tingsrättens dom undanröjdes.[79]

3 Ekonomiska föreningar, inklusive bostadsrättsföreningar och samfällighetsföreningar[80]

3.1 Ekonomiska föreningar

3.1.1 Rätt till förtida utträde och kompetensöverskridande

I det något svårtolkade rättsfallet *RH 2005:35* prövades ett par centrala frågor av hovrätten. Kärnfrågan rörde om medlemmarna hade rätt till förtida utträde enligt bestämmelserna i 7 kap. 15 § tredje stycket lag (1987:667) om ekonomiska föreningar (i paragrafens lydelse före den 1 juli 2016), det vill säga om den stadgeändring som hade beslutats i målet medförde att medlemmens förpliktelse att erlägga avgifter eller insatser till föreningen ökades.[81] Den stadgeändring som var aktuell i målet innebar inte att beloppsgränsen för avgifter eller insatser ökade, men möjliggjorde däremot en miljöcertifiering som medförde att medlemmarna påfördes extra debiteringar, dock inom de tidigare genom stadgarna fastställda avgiftsgränserna. En första fråga som prövades i målet var om ett beslut om miljöcertifiering av en åkeriförenings verksamhet omfattades av styrelsens kompetensområde. Frågan besvarades jakande av hovrätten, även med beaktande av att beslutet medförde betydande kostnader och extradebiteringar i förhållande till medlemmarna. Bedömningen av denna fråga kan enligt min mening inte ifrågasättas. Däremot ansågs det att ett styrelsebeslut om extra debitering av avgifter saknade stöd i stadgarna. Samtidigt framhölls att en medlem inte behövde klandra beslutet då det hänskjutits till föreningsstämma. I den här delen synes hovrätten ha missbedömt rättsläget. Ett styrelsebeslut kan nämligen inte klandras.[82] Istället gäller att en viss minoritet av medlemmar som anser att ett styrelsebeslut är felaktigt eller ogiltigt under vissa förutsättningar kan kräva att en föreningsstämma sammankallas för prövning av frågan. I målet ansågs denna fråga ha hänskjutits till föreningsstämma i och med att stämman beslutade om vissa stadgeändringar som hade koppling till styrelsebeslutet. Stadgeändringen, vilken genomfördes viss tid efter styrelsebeslutet, innebar att det i stadgarna tydligt angavs att verksamheten skulle vara miljöcertifierad, men bestämmelsen om uttag av avgifter ändrades inte. De extra debiteringarna ansågs istället rymmas inom tidigare beslutad gräns för avgifter. I den här delen synes viss motstridighet föreligga, då hovrätten tidigare konstaterat att styrelsebeslutet om extra debitering av avgifter

[79] Hänvisning skedde till NJA 1902 s. 279, NJA 1984 s. 917och NJA 1992 s. 110.

[80] Ifråga bostadsrättsföreningar och samfällighetsföreningar behandlas endast sådana rättsfall som rör associationsrättsliga frågeställningar.

[81] Någon motsvarande rätt till förtida utträde finns som framgår nedan inte i lag (2018:672) om ekonomiska föreningar.

[82] Motsvarande gäller i aktiebolag och det får anses vara en mycket god ordning, då det skulle bli omöjligt att bedriva affärsverksamhet om förvaltningsbeslut skulle kunna klandras av medlemmar/ägare. Se RH 2008:56 som kommenteras nedan.

saknade stöd i stadgarna. Trots att stadgeändringen alltså i praktiken medförde extra debiteringar ansågs det, vilket nog får anses riktigt, inte att det var fråga om en sådan stadgeändring som omfattades av 7 kap. 15 § tredje stycket, då den beslutade avgiften understeg i stadgarna angiven skyldighet att bidra med extraordinär avgift. Hovrätten konstaterade mot bakgrund härav att medlemmarna därför inte hade haft rätt till förtida utträde. När det gäller den senare frågan kan noteras att motsvarande rätt till förtida utträde saknas enligt lag (2018:672) om ekonomiska föreningar. Av störst intresse är därför hovrättens bedömning av omfattningen av styrelsens i en ekonomisk förening kompetens.

3.2 Bostadsrättsföreningar

3.2.1 Hyresnämndens prövning av giltighet av stadgebestämmelse

I rättsfallet *RH 2003:8* hade en bostadsrättsförening vägrat en förvärvare av en bostadsrätt inträde i föreningen på den grunden att han inte uppfyllde det permanentsbostadskrav som fanns i föreningens stadgar. Förvärvaren gjorde gällande att stadgevillkoret inte hade tillkommit i behörig ordning och att det alltså inte var giltigt. Hovrätten framhöll att när en fråga om giltighet av ett stadgevillkor (eller av en överlåtelse), vilken utgör en så kallad preliminärfråga, uppkommer inför hyresnämnden kan nämnden vid sin överprövning av frågan om inträde i föreningen utgå från att ett stadgevillkor är giltigt, om det inte är uppenbart att så inte är fallet.

3.2.2 Om godkännande av ändringar och förändring av liten betydelse med mera

I *RH 2003:10* konstaterade hovrätten att ett stämmobeslut om att bygga balkonger var en förändring av liten betydelse för de bostadsrättshavare som hade underliggande lägenheter. Stämmobeslutet godkändes därför enligt 9 kap. 17 § första stycket bostadsrättslagen (1991:614).[83]

I rättsfallet *RH 2003:54* konstaterade hovrätten att bedömningen av huruvida en förändring är av liten betydelse enligt 9 kap. 17 § första stycket bostadsrättslagen ska ske objektivt, vilket innebär att bostadsrättshavarens särskilda förhållanden och egna bedömningar inte ska vägas in i bedömningen.

I *RH 2004:68* ändrade hovrätten hyresnämndens beslut och avslog, på grund av en alltför bristfällig utredning, en bostadsrättförenings begäran om godkännande av ett beslut om utbyggnad och inglasning av balkong som hade fattats vid en extra föreningsstämma. Hovrätten konstaterade att det är föreningen som har bevisbördan för att det finns förutsättningar för ett godkännande och att utredningen i målet var ”osedvanligt knapphändig”.

[83] I rättsfallet RH 2001:24 hade i samma fall konstaterats att hyresnämndens godkännande i och för sig krävdes.

3.2.3 Likhetsprincipen och generalklausulen

NJA 2009 s. 550 rörde frågan om tillämpning av likhetsprincipen på beslut av en föreningsstämma i en bostadsrättsförening. I samband med att käranden, I.G., köpte en lägenhet fick hon kännedom om att två föreningsmedlemmar hade fått tillstånd att bygga balkonger och att de också hade beviljats bygglov härför. I.G. kontaktade därför föreningens styrelse och ansökte om tillstånd att få bygga en balkong. Avsikten var att balkongen skulle placeras rakt ovanför de andra balkongerna och utformas på samma sätt som dessa. Bygglov beviljades, och detta trots att en arkitekt som anlitats av kommunen föreslog att ansökan skulle avslås, då balkongen enligt hans mening skulle störa fasadens utformning. Styrelsen beslutade att avslå I.G:s ansökan efter samråd med den arkitekt som ritat huset. I.G. ansökte då om föreningsstämmans godkännande av ansökan, men även föreningsstämman meddelade avslag. Till följd härav klandrade I.G. beslutet vid tingsrätt och yrkade att tingsrätten skulle, med ändring av föreningsstämmans beslut, ge henne tillstånd att bygga balkongen. Tingsrätten biföll käromålet på den grunden att likhetsprincipen överträtts. Hovrätten, vars dom fastställdes av HD, konstaterade inledningsvis att domstolens prövning närmast utgjorde en laglighetsprövning och inte någon allmän lämplighetsprövning av beslutet. Därefter redogjordes kort för förhållandet mellan likhetsprincipen och generalklausulen.[84] Det konstaterades att principerna täcker i stort sett samma område och att förarbetsuttalanden avseende generalklausulen kan tillmätas viss betydelse vid tolkningen av likhetsprincipen. Hovrätten behandlade sedan kort tidigare praxis på området, nämligen NJA 1977 s. 393 och NJA 1989 s. 751. Det konstaterades att det finns viss frihet att fatta beslut som drabbar medlemmarna olika och att så befunnits vara fallet om det föreligger sakliga skäl. Hovrätten uttalade härefter: ”Utgångspunkten måste enligt hovrättens bedömning vara att en bostadsrättsförening har ett stort mått av handlingsfrihet när det inte gäller uteslutning av medlem eller rent ekonomiska frågor utan, som i förevarande fall, hur den egna fastigheten ska hanteras. Likhetsprincipen ska tillämpas, men för att beslutet att avslå I.G:s balkongansökan ska godtas, trots att två andra ansökningar bifallits, krävs det inte att hovrätten vid en allsidig bedömning av samtliga omständigheter kommer till samma resultat som föreningen. Hovrättens prövning begränsar sig i stället till om det har funnits beaktansvärda sakliga skäl för beslutet. Om föreningen kan visa att man haft objektiva skäl av någon tyngd för att behandla I.G:s ansökan på annat sätt än två andra medlemmars ansökan, får föreningens beslut anses sakligt motiverat och därmed inte innebära ett otillåtet åsidosättande av likhetsprincipen.”

[84] Se för en utförlig redogörelse och analys av likhetsprincipen och generalklausulen bland annat Andersson, J. och Pehrson, L., Likhetsprincipen och generalklausulerna, Svernlöv, C. (red.), Aktiebolagslagens minoritetsskydd, Stockholm Centre for Commercial Law, skriftserie nr 7, s. 109 ff.

Hovrätten konstaterade härefter att styrelsen lagt estetiska och arkitektoniska överväganden till grund för sitt beslut, överväganden som styrkts av bland annat en arkitekt, och att det inte visats att det förekommit stridigheter eller osämja mellan medlemmarna eller att illojala skäl legat bakom beslutet. Mot bakgrund härav fann hovrätten att föreningen hade ”visat tillräckliga sakliga skäl för att behandla I.G:s ansökan på ett annat sätt än motsvarande ansökningar från två andra föreningsmedlemmar”. Beslutet ansågs därmed sakligt motiverat, varför käromålet ogillades.[85] Av domen följer således att en bostadsrättsförening i fråga om åtgärder rörande fastigheten har förhållandevis stor frihet att avvika från likhetsprincipen så länge det kan motiveras av ”beaktansvärda sakliga skäl”, såsom till exempel estetiska skäl, och det inte är fråga om en olikabehandling beträffande ekonomiska rättigheter eller uteslutning av medlem. I de två sistnämnda fallen torde utrymmet för en olikabehandling däremot vara högst begränsat.[86] Rättsfallet bör även kunna tillmätas viss betydelse vid tillämpning av likhetsprincipen i främst ekonomiska föreningar och samfällighetsföreningar.

I rättsfallet *RH 2010:71* tillämpades likhetsprincipen i en ombildad bostadsrättsförening. Styrelsen hade i fallet beslutat att insatserna för bostadsrätterna skulle bestämmas med utgångspunkt i de hyror som gällde vid tidpunkten för överlåtelsen av fastigheten till föreningen. Fördelningsgrunden innebar att insatsen för några av de mindre lägenheterna blev väsentligt högre per kvadratmeter än den som bestämts för större lägenheter i samma fastighet. Två av de medlemmar som ägde mindre lägenheter krävde tillbaka delar av sina insatser från föreningen med hänvisning till att likhetsprincipen hade åsidosatts. Hovrätten ansåg att det inte skett något avsteg från likhetsprincipen i samband med beslutet om insatsernas storlek. Domstolen hänvisade vid sin bedömning till vissa förarbetsuttalanden, av vilka det framgår att det saknas regler rörande grunderna för avgifternas bestämmande, men att likhetsprincipen utgör en viss begränsning. Samtidigt påpekas i de av hovrätten åberopade förarbetsuttalandena, vilket framhölls av hovrätten, att avgifterna normalt brukar bestämmas efter lägenheternas relativa bruksvärde, varvid faktorer som storlek, planlösning, läge i huset med mera tillmäts betydelse.[87] Hovrätten uttalade att: ”[d]et sagda kan inte tolkas på annat sätt än att det när insatserna ska bestämmas kan finnas flera möjliga alternativ som, sedda för sig, inte behöver stå i strid med likhetsprincipen”. Enligt hovrätten skulle likhetsprincipen dock kunna tillämpas vid ett uppenbart missgynnande

[85] Samma utgång i Hovrättens över Skåne och Blekinge dom den 11 februari 2009 i mål T 376-08 som rörde påstådd olikabehandling av en ordförande och Svea hovrätts dom den 13 april 2010 i mål T 6617-08 som rörde bullerplank.
[86] Hovrätten över Skåne och Blekinge prövade tillämpningen av likhetsprincipen i en fråga av direkt ekonomisk betydelse för medlem i dom den 11 februari 2009 i mål T 376-08.
[87] Se prop. 1990/91:92 s. 122.

av vissa medlemmar eller om beslutet skulle medföra att avgifterna framstod som godtyckliga, något som dock inte ansågs vara fallet i det aktuella målet.

3.2.4 Klander av stämmobeslut

I *RH 2010:32* hade en medlem i en bostadsrättsförening inte kallats till en föreningsstämma på föreskrivet sätt. På stämman fattades beslut om ändring av stadgar och andelstal till dennes nackdel. Felet ansågs utgöra ett väsentligt fel i kallelse, innebärande att beslutet var en nullitet. Hovrätten noterade att det i målet inte hade gjorts gällande att medlemmen på annat sätt fått del av kallelsen eller att medlemmen trots felet samtyckt till att det fattades beslut i de aktuella stämmoärendena.[88] I fråga om felets betydelse framhöll hovrätten inledningsvis att för att ett beslut om stadgeändring avseende grunderna för beräkning av årsavgifter skulle komma till stånd krävdes antingen att samtliga röstberättigade i föreningen var ense om beslutet eller att beslut fattades på två på varandra följande stämmor med kvalificerad majoritet på den senare stämman, enligt regleringen i 9 kap. 23 § första stycket bostadsrättslagen. Bestämmelsen kompletteras av kravet på att kallelsen ska skickas till medlemmarna per post. Hovrätten konstaterade att ett viktigt skäl bakom regleringen är att ett sådant beslut kan ha ingripande betydelse för medlemmarnas privata ekonomi. Vidare framhölls att det är viktigt att sådana frågor noga övervägs och diskuteras av medlemmarna. Härefter kom hovrätten in på kausalitetsfrågan. Utan att det framgår av lagtexten gäller nämligen att stämmobeslut endast upphävs efter klander om det kan visas att felet har inverkat på beslutets utgång.[89] I denna del gjorde hovrätten följande principiellt intressanta uttalande: ”Vidare ligger det i sakens natur att en medlem som deltar i diskussionen på en stämma också skulle kunna påverka utgången av stämmobeslutet. Vid sådana förhållanden måste, enligt hovrättens mening, den enskilde medlemmens intressen av att få del av kallelsen till en stämma där frågan om stadgeändring avseende årsavgifternas beräkning ska behandlas väga mycket tungt. Utrymmet för att anse ett stämmobeslut i en sådan fråga giltigt trots att en medlem inte kallats till stämman i vederbörlig ordning och inte heller på annat sätt fått kännedom om den måste därmed vara ytterst begränsat. Att övriga medlemmar i föreningen, i efterhand, uttalar sig hypotetiskt om att de inte skulle ha röstat på annat sätt angående stadgeändringen oavsett hur diskussionen på stämman hade förts kan inte läka detta formella fel i kallelseförfarandet.” Mot bakgrund av det anförda ansågs beslutet ogiltigt och upphävdes.

[88] Denna fråga behandlades även i NJA 2013 s. 117.
[89] Se NJA 1936 s. 684, NJA 1939 A 136, NJA 2013 s. 117 och HD:s dom den 28 juni 2019 i mål T 2984-18.

3.3 Samfällighetsföreningar

3.3.1 Samfällighetsföreningens ändamål

Av 18 § första stycket lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter följer att en samfällighetsförenings ändamål är att förvalta den samfällighet för vilken den bildats. I andra stycket samma stadgande förtydligas denna bestämmelse på så sätt att det där anges att en samfällighetsförening inte får driva verksamhet som är främmande för det ändamål som samfälligheten ska tillgodose. Bestämmelsen motiveras av att medlemmarna är tvångsanslutna till en samfällighet och skyldiga att betala avgifter för förvaltningen av anläggningen i enlighet med ändamålet. Bestämmelsen tillämpades i rättsfallet *RH 2008:18,* som rörde en samfällighet som förvaltade en väg, där ändamålet var att vägen skulle hållas farbar för motortrafik året om och underhållas så att erforderliga transporter kunde genomföras rationellt. Det ansågs förenligt med samfällighetsföreningens ändamål att belägga den ca 200 meter långa samfällda grusvägen med mjukbitumenstabiliserat oljegrus (mjog).[90]

I *NJA 2008 s. 765* ansågs en samfällighetsförening, som förvaltade en anläggningssamfällighet, kunna företräda samfällighetens delägare vid en förrättning enligt 49 § anläggningslagen (1973:1149). Skälet härtill var att föreningens medverkan som rättighetshavare vid förrättningen ansågs omfattad av föreningens verksamhetsändamål, att förvalta anläggningen.[91]

3.3.2 Medlems röstetal vid fråga av ekonomisk betydelse

Av 49 § första stycket lag om förvaltning av samfälligheter framgår att röstberättigad medlem som är närvarande vid föreningsstämma har en röst, oavsett om vederbörande äger en eller flera delägarfastigheter. Ett undantag från denna huvudregel gäller dock i fråga som har ekonomisk betydelse. I sådana fall ska, enligt andra meningen samma bestämmelse, medlemmarnas röstetal i stället beräknas efter delägarfastigheternas andelstal, om en medlem begär det. I rättsfallet *NJA 2001 s. 848* prövades om frågan om ansvarsfrihet för styrelseledamöter ska anses utgöra en sådan fråga av ekonomisk betydelse som föranleder en tillämpning av andelstalsmetoden (på begäran av medlem). HD konstaterade att ett beslut i fråga om en skadeståndstalan mot en styrelseledamot är ett sådant beslut som har ekonomisk betydelse för medlemmarna. Härefter fortsatte HD med att konstatera *att* frågan om ansvarsfrihet har ett nära samband med frågan om skadestånd, *att* det förhållandet att ansvarsfrihet vägrats normalt är en förutsättning för att en skadeståndstalan ska kunna föras *och att* ett beslut om att bevilja ansvarsfrihet normalt innebär att föreningen avstår från möjligheten att framställa krav på skadestånd mot styrelseledamöterna.

[90] I rättsfallet NJA 2015 s. 939 intog HD i ett liknande fall en påfallande sträng syn på frågan om vad som omfattas av en samfällighetsförenings ändamål.
[91] Hänvisning skedde till NJA 1983 s. 188.

Domstolen framhöll vidare att styrelsens sätt att handha förvaltningen är av särskilt stor betydelse i en samfällighetsförening, eftersom medlemmarna i en samfällighetsförening är skyldiga att betala de medel som behövs för föreningens utgifter, inklusive eventuella extra debiteringar. Mot bakgrund härav konstaterade HD att ett beslut om ansvarsfrihet måste anses ha en sådan reell ekonomisk betydelse som avses i 49 § första stycket lag om förvaltning av samfälligheter, vilket får till följd att andelstalsmetoden ska tillämpas på begäran av en medlem.

3.3.3 Kompetensöverskridande

I rättsfallet *NJA 2010 s. 350* behandlades två principiellt intressanta frågor. Den ena rörde frågan hur ett förrättningsbeslut bör tolkas, det vill säga vilka tolkningsmetoder som bör användas, och den andra vilken kompetens föreningsstämman har ifråga om tillägg och ändringar av förrättningsbeslut om fördelningsgrund för debitering. Vad först avser den sistnämnda frågan konstaterade HD att stämman inte har någon kompetens att besluta om grunder för fördelning av driftskostnader för en gemensamhetsanläggning, eller att besluta om ändringar i eller tillägg till fördelningsgrunder som har fastställts genom en lantmäteriförrättning. I fråga om tolkningen av förrättningsbeslutet fastställde HD att objektiva tolkningsmetoder ska tillämpas, vilket innebär att det ska tolkas ”på grundval av främst beslutets ordalydelse och kontext samt i ljuset av kraven på rättvis fördelning och förutsebarhet”. Det framhölls vidare att förhållanden som var kända vid beslutet och som kan antas ha haft betydelse för detta kan beaktas, men att myndighetsrepresentantens avsikt i princip saknar betydelse. Inte heller ska enligt HD efterföljande omständigheter, såsom hur beslutad fördelningsgrund kommit att tillämpas, tillmätas betydelse. I målet ansågs stämman ha agerat utanför sin kompetens genom att fatta beslut om en extradebitering av avgift för fjärrvärme för hus som byggts till. Av förrättningsbeslutet framgick att fördelningsgrunden baserades på ”husstorlekar”, vilket enligt HD fick anses ta sikte på husstorlekarna vid förrättningsbeslutet.

3.3.4 Klander av stämmobeslut med mera

I rättsfallet *RH 2008:56* prövades bland annat frågor rörande klander och innebörden av ett beslut om ansvarsfrihet. Hovrätten konstaterade att ett ansvarsfrihetsbeslut kan klandras, men endast på den grunden att beslutet inte har tillkommit i behörig ordning, eller att det strider mot en författning eller föreningens stadgar. Domstolen fastställde vidare att ett stämmobeslut om att godkänna styrelsens resultat- och balansräkning kan klandras, men att detsamma inte gäller de bakomliggande dispositioner och beslut av styrelsen som räkenskaperna grundar sig på. Denna bedömning kan inte ifrågasättas, eftersom styrelsens beslut och åtgärder inte kan klandras. Härtill kon-

staterade hovrätten att ett beviljande av ansvarsfrihet inte innebär att stämman i sak ”godkänner varje av styrelsen vidtagen åtgärd utan att styrelsens förvaltning övergripande befinns godtagbar” samt att när ett beslut om ansvarsfrihet har fattats enhälligt utan någon reservation kan ansvar inte längre utkrävas av styrelsen. Innebörden av det sistnämnda ställningstagandet får anses något oklar bland annat mot bakgrund av de undantag som finns ifråga om verkan av beviljad ansvarsfrihet, såsom till exempel om stämman i väsentliga hänseenden inte har fått fullständig och korrekt information om de åtgärder talan grundas på, eller om det förekommit en brottslig gärning. Dessa undantag måste rimligen gälla oavsett om ansvarsfriheten beviljats genom enhälligt beslut eller erforderlig majoritet.

4 Ideella föreningar

4.1 Kompetensöverskridande

4.1.1 Styrelsens befogenhetsöverskridande

I *RH 2008:74* prövades fråga om giltigheten av en fastighetsöverlåtelse, som stred mot en ideell förenings ändamål. Hovrätten gjorde i målet ett par mer principiella uttalanden angående befogenhetsöverskridanden i en ideell förening och bedömningen av ond tro hos tredje man. Föreningen hade enligt stadgarna till uppgift att anskaffa och bibehålla en bygdegård och hade 1998 anskaffat en fastighet för ändamålet. Fastigheten såldes sedermera enligt beslut av styrelsen. Inskrivningsmyndigheten avslog lagfartsansökan med motiveringen att överlåtelsen var ogiltig på grund av bristande behörighet hos styrelsen. Hovrätten uttalade inledningsvis *att* den som är ställföreträdare för en ideell förening är bunden av föreningens stadgar, *att* de bestämmelser rörande målsättning och verksamhetsföremål som finns i föreningens stadgar i princip får antas ange de yttre gränserna för ställföreträdarens befogenhet *samt att* om en ställföreträdare för en ideell förening ingår avtal som strider mot verksamhetsföremålet eller syftet, är avtalets giltighet beroende av avtalsmotpartens goda tro. Vidare framhölls att avtalsmotparten i allmänhet på egen risk torde få skaffa sig kännedom om en icke registrerad ideell förenings ändamål eller verksamhetsföremål. Avtalsmotparten kan dock vara i god tro beträffande avtalets förenlighet med verksamhetsföremålet eller syftet, då det många gånger kan vara svårt att bedöma huruvida ett avtal faller innanför eller utanför verksamhetsföremålet eller syftet. I målet ansågs överlåtelsen av fastigheten som ”uppenbarligen stridande mot föreningens stadgade ändamål”. Vidare ansågs att det var fråga om ”ett så klart överskridande av det ändamål som följer av stadgarna att [avtalsmotparten, författarens anmärkning] inte med framgång kan åberopa god tro”. Vid denna bedömning var det enligt hovrättens mening även uppenbart att förvärvet var ogiltigt.

4.2 Likvidation och konkurs

4.2.1 Kallelse på okända borgenärer

I *NJA 2008 s. 255* medgavs inte en ideell förening under likvidation rätt att ansöka om kallelse på okända borgenärer. Som skäl för sitt ställningstagande angav HD att likvidatorn visserligen ibland kan sakna möjlighet att överblicka omfattningen av föreningens skuldsättning, men att möjligheten att genom kallelse på okända borgenärer utverka preklusion i enlighet med 6 § lag (1981:131) om kallelse på okända borgenärer innebär en betydande förmån för gäldenären och en väsentlig inskränkning i borgenärernas rätt. Då preklusion av en fordran innebär en rättsförlust borde sådan rättsverkan av en kallelse på okända borgenärer enligt HD som regel fordra lagstöd, något som saknas för ideella föreningar. I målet gjordes ett principiellt uttalande rörande analogier till de regler som gäller för ekonomiska föreningar. Med hänvisning till NJA 1958 s. 438 konstaterade HD att stor försiktighet bör iakttas i fråga om sådana analogier med tanke på att ideella föreningar kan vara av mycket skiftande slag.

5 Stiftelser

5.1 Talerätt för stiftelse under bildande

Rättsfallet *NJA 2009 s. 646* rörde frågan om en stiftelse under bildande kunde föra talan om att få ut stiftelsekapitalet. HD redogjorde i målet för de rekvisit som måste vara uppfyllda för att en stiftelse ska få rättssubjektivitet och därmed partsbehörighet. Det konstaterades härvid att enligt 1 kap. 1 och 2 §§ stiftelselagen (1994:1220) fordras för stiftelsebildning inte bara ett förordnande om att viss egendom ska förvaltas som en självständig förmögenhet för ett visst ändamål, utan även att någon har tagit egendomen om hand för stiftelsens räkning. Detta innebar enligt HD att en stiftelse under bildande, ”vilken inte fått kontroll över sådan stiftelseegendom som kräver besittningsövergång för skydd mot stiftarens borgenärer och som därför saknar rättssubjektivitet, inte kan föra talan om utlämnande av egendomen.” Det konstaterades härefter att en stiftelse under bildande måste ha någon möjlighet att få kontroll över stiftelseegendomen. Med hänsyn till det praktiska behovet och analogt med bland annat bestämmelsen i 2 kap. 25 § aktiebolagslagen konstaterade HD att styrelsen eller förvaltaren för en stiftelse under bildande måste kunna föra talan *i eget namn för stiftelsens räkning* angående utfående av stiftelseförmögenheten och anknytande frågor. Detsamma borde enligt HD gälla exempelvis den som enligt stiftelseförordnandet ska utse styrelse eller förvaltare. Mot bakgrund av att den talan som hade väckts i målet emellertid uttryckligen hade utformats som en talan *i stiftelsens namn* saknades enligt HD förutsättningar att ta upp talan till prövning.[92] Justitieråden Håstad och Munck var skiljaktiga.

[92] Hänvisning skedde till NJA 1984 s. 215 och NJA 1984 s. 595.

5.2 Om äganderätt till prästlönetillgång samt om dess rättssubjektivitet

I rättsfallet *NJA 2010 s. 583* uppkom fråga om vem som skulle anses vara ägare till en fastighet, Näs Annex 1:1 på södra Gotland, vilken i enlighet med kanonisk rätt och sedvanan på medeltiden, antogs ha skänkts för prästens försörjning av socknens självägande bönder. Fastigheten ansågs enligt HD utgöra en så kallad prästlönefastighet, vilken skulle ägas av så kallade prästlönetillgångar. HD konstaterade vidare att prästlönetillgångarna utgör särskilda rättssubjekt, vilket innebär att de får förvärva rättigheter och skyldigheter samt föra talan vid domstol. Med hänsyn härtill ansågs fastigheten Näs annex 1:1 vara en självägande tillgång.

6 Övriga frågor[93]

6.1 Dold samäganderätt

I rättsfallet *NJA 2002 s. 142* uppkom bland annat fråga om en juridisk person, i detta fall en bostadsrättsförening, kunde få dold samäganderätt till viss egendom. HD besvarade frågan nekande. Rättsfallet innehåller en del klargörande uttalanden rörande i vilka fall dold samäganderätt typiskt sett kan uppkomma, varvid det framhölls att det främst är aktuellt i familjerättsliga situationer. Med avseende på juridiska personer uttalade HD att det ”saknas utrymme för de speciella hänsyn som ligger till grund för den lösning av främst familjerättslig karaktär som kan anses motiverad av vardagslivets realiteter”. Det framhölls vidare att det i affärslivet kan ställas krav på att viktiga avtal ingås uttryckligen och att en dold äganderätt till exempelvis fast egendom som skulle grunda sig på underförstådda önskemål och presumerade överenskommelser inte är relevant i sådana fall.[94]

6.2 ”Tyst” ratihabition

I rättsfallet *NJA 2003 s. 194* prövades en fråga om ”tyst” ratihabition av en utbetalning från ett bolag, Timmia AB (”Timmia”), som skett genom vilseledande. I målet hade en bank vilseletts att utbetala medel som innestått på Timmias konto. Utbetalningen hade inte godkänts av en behörig ställföreträdare. I nära anslutning till utbetalningen av medlen, inträdde dock en person som medverkat till vilseledandet, J.B., som ställföreträdare för Timmia samtidigt som vederbörande indirekt förvärvade samtliga aktier i bolaget. Hela syftet med utbetalningen av medlen var att finansiera J.B:s indirekta köp av aktierna i Timmia. Sedan Timmia försatts i konkurs uppkom fråga om konkursboet gentemot banken kunde hävda att utbetalningen skulle gå åter på grund av att det skett utan samtycke av behörig ställföreträdare för Timmia. HD konstaterade att det av allmänna principer följer att J.B.

[93] Under denna rubrik behandlas rättsfall som i någon mån har en associationsrättslig anknytning.

[94] Dold samäganderätt har tidigare behandlats i rättsfallen NJA 1960 s. 454, NJA 1980 s. 705, NJA 1981 s. 693, NJA 1982 s. 589, NJA 1985 s. 615, NJA 1993 s. 324, NJA 2004 s. 397 och NJA 2008 s. 826.

själv inte skulle ha kunnat göra gällande något anspråk mot banken på att utbetalningen skett utan samtycke av behörig ställföreträdare för Timmia, eftersom banken ingetts uppfattningen att det inte fanns något hinder mot utbetalningen från dessa synpunkter och J.B. medverkat till vilseledandet. Vidare framhölls att till följd av vilseledandet och utbetalningen blev J.B. dels indirekt ägare av samtliga aktier i Timmia, dels bolagets ställföreträdare. I och med detta måste Timmia anses ha förlorat rätten att gentemot banken göra gällande att utbetalningen skett utan samtycke av behörig företrädare för Timmia. Enligt HD uppkom hindret för Timmia att grunda något anspråk mot banken på dessa omständigheter omedelbart i och med J.B:s inträde som ställföreträdare för bolaget. Det var således inte beroende av att banken dessutom erhållit något uttryckligt eller konkludent besked om att Timmia inte avsåg att hävda någon inlåningsfordran mot banken avseende det redan utbetalade beloppet eller att Timmia under viss tid rent faktiskt avstod från att vidta åtgärder för att göra gällande en sådan fordran. HD konstaterade avslutningsvis att konkursboet inte i detta avseende kunde ha bättre rätt än Timmia.[95] Justitierådet Pripp var skiljaktig.

6.3 Näringsförbud

I *NJA 2003 s. 586* ålades en person näringsförbud under fem års tid. Personen hade varit ensam styrelseledamot i en stor mängd bolag, av vilka elva varit helt ”satta ur funktion” och gått i konkurs. I nio av de elva bolagen fanns det vid konkursutbrotten skatteskulder om sammanlagt 3,4 miljoner kronor. Näringsförbud ansågs därför påkallat ur allmän synpunkt. Justitierådet Lundius var skiljaktig såvitt avser skälen.

6.4 Överklagande av beslut om förordnande av syssloman

I *NJA 2005 s. 9* fastställde HD att beslut om förordnande av syssloman enligt 13 kap. 22 § 1975 års aktiebolagslag inte får överklagas särskilt. Numera stadgas i 25 kap. 23 § andra stycket aktiebolagslagen att beslut om förordnande av syssloman får överklagas särskilt.

6.5 Preskription

NJA 2005 s. 44 rörde en borgensfråga. Ett aktiebolag som hade försatts i konkurs och upplösts efter konkursens avslutande var gäldenär i ett fordringsförhållande. Bolagets upplösning ansågs inte inverka på borgensansvaret för fordringen. Regeln i 8 § andra stycket preskriptionslagen (1981:130) om accessorisk preskription av fordran på grund av borgen ansågs inte tillämplig när gäldenärsbolaget upplösts innan fordringen preskriberats mot bolaget.

I rättsfallet *RH 2007:52* berördes frågan om kvittning med en fordran som preskriberats enligt bestämmelsen i 15 kap. 13 § 1975 års ak-

[95] Hänvisning skedde till NJA 1970 s. 294 och NJA 1990 s. 460.

tiebolagslag.[96] Hovrätten konstaterade att den allmänna bestämmelsen i 10 § preskriptionslagen om kvittning med en preskriberad fordran är tillämplig även i förhållande till en fordran som preskriberats enligt 15 kap. 1975 års aktiebolagslag.

6.6 Delgivning med bolagets revisor

I *NJA 2005 s. 175* konstaterade HD att delgivning med ett aktiebolag utan styrelse inte kan ske genom att handlingen överbringas till bolagets revisor. Som skäl härför anförde HD att bestämmelserna om delgivning i delgivningslagen (1970:428)[97] utgör en viktig rättssäkerhetsgaranti och att delgivning därför i princip inte bör godtas utan att det finns klart stöd för detta i delgivningsbestämmelserna. Det konstaterades vidare att möjligheten att delge annan än behörig företrädare enligt 9 § första stycket uttryckligen avsåg endast den som har rätt att sammankalla dem som ska besluta i den juridiska personens angelägenheter och att revisorn i ett aktiebolag inte har någon sådan rätt. Bestämmelsen i 9 § första stycket saknar motsvarighet i 13 § första stycket delgivningslagen (2010:1932). Däremot har det införts en möjlighet att delge verkställande direktören.

6.7 Sakrättsligt skydd vid inkråmsöverlåtelse mellan bolag med samma ställföreträdare

I *NJA 2007 s. 413* hade inkråmet och firman överlåtits från ett aktiebolag till ett annat, vilka haft en gemensam representant. Det överlåtande bolagets rådighet över tillgångarna har ändå, det vill säga trots den gemensamma representanten, ansetts avskuren i och med att egendomen fanns i det förvärvande bolagets lokaler och detta har också ansetts vara tillräckligt för att ge det förvärvande bolaget skydd mot överlåtarens borgenärer. Ett krav på tydligt offentliggörande av överlåtelsen har således inte uppställts, utan HD ansåg att det var tillräcklig att överlåtarens rådighet över egendomen blivit i väsentlig grad avskuren.[98]

Ett närliggande fall, där utgången blev densamma, är rättsfallet *NJA 2008 s. 684*. I fallet sålde säljaren lösöre till ett leasingbolag som sedan överlämnade lösöret till en leasingtagare. Leasingtagaren var ett helägt dotterbolag till säljaren och hade säljarens ägare som styrelseledamot och firmatecknare. Med hänvisning till representanternas straffrättsliga och skadeståndsrättsliga ansvar samt till skyldigheten att främja bolagets intressen konstaterade HD i den kortfattade domen att säljaren fick anses ha blivit i tillräcklig grad avskuren från sin rådighet över leasingobjektet och att finansbolaget därmed hade fått

[96] Motsvarande bestämmelse finns nu i 29 kap. 13 § aktiebolagslagen.
[97] Lagen har nu ersatts av delgivningslag (2010:1932).
[98] Hänvisning skedde till rättsfallen NJA 1926 s. 281, NJA 1937 s. 579, NJA 1949 s. 164, NJA 1958 s. 422, NJA 1972 s. 246, NJA 1975 s. 638, NJA 1979 s. 769, NJA 1980 s. 197, NJA 1986 s. 217, NJA 1986 s. 409, NJA 1988 s. 86, NJA 1989 s. 671, NJA 1995 s. 367, NJA 1996 s. 52, NJA 1998 s. 545, NJA 2000 s. 88 och NJA 2007 s. 9.

sakrättsligt skydd för sitt förvärv. Justitierådet Håstad utvecklade sin mening i ett utförligt, särskilt tillägg som bland annat innehåller en redogörelse för traditionsprincipen.

6.8 Förvärv av hyresfastighet genom fusion

I rättsfallet *NJA 2010 s. 214* konstaterade HD att förvärv av hyresfastighet genom fusion mellan moderbolag och helägt dotterbolag inte omfattas av kravet på tillstånd av hyresnämnd i 1 § i den numera upphävda lagen (1975:1132) om förvärv av hyresfastighet m.m. Justitierådet Toijer var skiljaktig.

6.9 Behörighet att överklaga konkursbeslut

I rättsfallet *NJA 2004 s. 410* ansågs ett aktiebolag som var komplementär i ett kommanditbolag som hade försatts i konkurs behörigt att överklaga konkursbeslutet, trots att aktiebolaget självt försatts i konkurs. HD noterade att ”enligt 3 kap. 1 § konkurslagen måste det under aktiebolagets konkurs ankomma på dess konkursbo att råda över aktiebolagets anspråk i kommanditbolaget och därmed också att föra talan som ställföreträdare för kommanditbolaget, när det gäller frågan om kommanditbolagets försättande i konkurs”. Förvaltaren i aktiebolagets konkursbo hade i målet förklarat att boet avstod från aktiebolagets anspråk i kommanditbolaget, vilket enligt HD innebar att behörigheten att föra talan i målet om kommanditbolagets försättande i konkurs hade återgått till aktiebolaget.[99]

[99] Hänvisning skedde i målet till rättsfallen NJA 1996 s. 46, NJA 1999 s. 777 och NJA 2000 s. 479.